

Afdækkende materiale- og praksisstudie

Betydningen af udsatte unges fritidsjob - set i
familieperspektiv

Januar 2021

Indhold

1. Indledning	3
2. Resumé	5
3. Afdækningens formål og metode	9
4. Definition af familieperspektivet.....	11
5. Eksisterende forskning - (rids af review)	12
6. Fritidsjobindsatser i praksis – mål og rammer	14
7. Kontakten til forældrene	21
8. Kort rids af aktivitetsformer	25
9. Resultater opnået af den unges forældre og familie	28
10. Konklusioner og anbefalinger.....	36
Bilag	40

1. Indledning

Fritidsjob har en lang række positive effekter af både faglig, social og personlig karakter. Forskning har således afdækket, at unge gennem fritidsjobbet opnår andre og positive effekter ud over jobbet økonomiske gevinst¹. Dansk forskning har bl.a. påvist, at teenagere med fritidsjob har mindre fravær i skolen, får bedre karakterer og har styrkede muligheder for at gennemføre ungdomsuddannelse, ligesom de i mindre omfang end andre unge begår kriminalitet.

Erfaringer med fritidsjob kan således understøtte unges uddannelses- og arbejdsmarkedstilknytning og styrke udsatte unges livschancer.²

Derfor har den A.P. Møllerske Støttefond også som en del af fondens sociale initiativ et særskilt fokus på ”Udsatte unges fritidsjob og iværksætteri”. Dette fokus indgår som en del af programområdet ”Brud med den negative sociale arv for udsatte børn og unge”. Indsatserne har forskellige organiseringsformer, geografi og målgrupper, men har samtidig en række fællestræk, som har gjort det interessant og muligt at hente viden og erfaringer på tværs af de støttede indsatser.

Nogle af de erfaringer, som er dukket op ifm. evalueringer af fritidsjobindsatser, peger på, at de unges fritidsjob kan have en afsmittende virkning på deres familier³. Der er således en formodning om, at fritidsjobbet kan have en betydning for den unges forældre og søskendes trivsel, deres holdning og viden om uddannelse og arbejdsmarked samt deres eget syn på beskæftigelsesperspektiver mv. Hvis dette er tilfældet, vil fritidsjobbet kunne bruges som redskab i en målrettet indsats omkring udsatte familier og deres inklusion i samfundet.

Derfor har Den A.P. Møllerske Støttefond ultimo 2018 iværksat en afdækning af den eksisterende viden om fritidsjob og familieudbytte – udtaget fra litteratur og praksis. Afdækningen er gennemført af LG Insight i årene 2019 og 2020 og har haft fokus på erfaringer og viden omkring familiens påvirkning af fritidsjobindsatser. Formålet med afdækningen har således været at skabe et øget vidensgrundlag, der kan styrke familieperspektivet i den fremadrettede iværksættelse af fritidsjobindsatser.

I afdækningen er fritidsjobindsatser defineret som tiltag, som forbereder unge til at kunne få og varetage et fritidsjob. De unge får således hjælp til at søge, opnå og/eller fastholde fritidsjob. Indsatsernes konkrete aktiviteter fremgår af rapportens afsnit 6, men kan fx bestå af vejledning og mentorstøtte.

¹ Bl.a. Trygfondens Børneforskningscenter, 2018

² Dette er eksempelvis påvist i undersøgelser af udsatte boligområder, hvor unge med fritidsjob i højere grad kommer i uddannelse og job end sammenlignelige unge uden fritidsjob (Kilder: ”Evaluering af landsbyggefondens boligsociale indsatser finansieret af 2011-14-midlerne, VIVE 2018 samt ”Godt på vej - virkningen af fritidsjobaktiviteter i udsatte boligområder”, Louise Glerup Aner & Jon Toft-Jensen, 2012)

³ Blandt andet i forbindelse med evalueringen af Talents of Tomorrow og Helhedsorienteret fritidsjobindsats i Svendborg, LG Insight, 2019 og 2020

Afdækningen er gennemført ud fra et metodisk design, som baseret på viden og erfaringer fra hhv. fritidsjobindsatser samt et litteratur-review af nationale undersøgelser og internationale analyser mv. Der peges med afdækningen på, hvorvidt og i givet fald hvordan fritidsjob og/eller en fritidsjobindsats for udsatte unge kan skabe viden og positive forandringer hos de unges familier.

Med nærværende rapport præsenteres afdækningens resultater. Rapporten er struktureret således, at der indledende gives et resumé med centrale pointer, hvorefter der sker en præsentation af selve undersøgelsens metode og resultater⁴. Afsluttende fremstilles konklusioner og anbefalinger, inden rapporten afrundes med bilag.

1.1 Fokus

Afdækningen er baseret på både litteraturstudier og dokumentation fra såvel støttede fritidsjobindsatser under Den A.P. Møllerske Støttefonds fokusområde ”Udsatte unges fritidsjob og iværksætter” som andre fritidsjobindsatser for samme målgruppe. Metodisk er afdækningen gennemført således, at der indledende er foretaget et litteraturstudie (første halvår 2019), hvorefter der i 2. halvår 2019 og 1. halvår 2020 er gennemført en omfattende praksisafdækning med 110 interviews med interessenter, unge og forældre samt studier af den grå litteratur på området (bl.a. evalueringsrapporter og helhedsplaner mv).

Som metodeafsnittet senere vil belyse, har afdækningen primært haft fokus på fritidsjobindsatser for udsatte unge i de nordiske lande – særligt i Danmark. Dette skal ses i lyset af, at fritidsjob har meget forskellige formål og karakter set på verdensplan, men også at der er forskel på fritidsjobindsatser og -erfaringer i hhv. Danmark og de andre nordiske lande.

Der er til afdækningen samtidig knyttet det metodiske forbehold, at der er tale om en tids- og omfangsmæssigt afgrænset undersøgelse, som ikke omfatter samtlige tidligere og nuværende fritidsjobindsatser i Danmark og Norden. Der er i stedet – som det vil fremgå af metodebilag – tale om en systematisk gennemgang af udvalgte fritidsjobindsatser med fokus på udsatte unge og deres familier. De afdækkede indsatser er blevet inddraget i nærværende undersøgelse, fordi de er blevet fremhævet af andre aktører, er angivet som kildegrundlag i relevante udgivelser om fritidsjob eller på anden vis har gjort sig særligt bemærket omkring helhedsperspektiv i indsatsen⁵.

⁴ LG Insight har i september 2019 udarbejdet et selvstændigt notat, som formidler resultater af litteraturstudiet. Studiet viste generelt, at der findes meget lidt forskning og videnskabelig underbygget dokumentation for familieeffekter af fritidsjobindsatser. Derfor indgår der i denne rapport alene et kort rids af hovedresultater.

⁵ Dette gælder bl.a. fritidsjobindsatser støttet af Den A.P. Møllerske Støttefond.

2. Resumé

Nærværende rapport bygger på en afdækning af erfarede og påviste resultater af fritidsjobindsatser – set i familieperspektiv. Afdækningen er sket via dels et indledende systematisk litteraturstudie af forskningserfaringer og evalueringsresultater i ind- og udland samt dels (og primært) gennem en praksisnær afdækning af nuværende fritidsjobindsatser for udsatte unge. Hovedfokus for praksisafdækningen har været indsats gennemført i Danmark, men med inddragelse af nordisk forskning og nutidige erfaringer fra Norge og Sverige. Nordisk Velfærdscenter har bl.a. bidraget med at afsøge nordiske fritidsjobindsatser med fokus på udsatte unge.

Fritidsjobindsatser har til formål at hjælpe de udsatte unge, hvorfor de afdækkede fritidsjobindsatser har deres primære (og ofte eneste) fokus på den unge. Familiedelen fylder med andre ord en begrænset del af de fleste indsatsers italesatte fokus, og resultaterne ift. familiepåvirkning kan således betegnes som sidegevinster af fritidsjobindsatsen. Ikke desto mindre ses der på tværs af de forskellige fritidsjobindsatser tendenser, som peger på en positiv påvirkning af forældre og familiers holdninger og adfærd.

Da undersøgelsens opdrag har været at afdække, hvorvidt og (i givet fald) hvordan fritidsjob for udsatte unge kan skabe positive forandringer i familien, har afdækningen haft fokus på netop de positive, oplevede forandringer. Idet undersøgelsen ikke har kunnet afdække samtlige tidligere og nuværende indsats, er der med resultaterne tale om påvisning af tendenser, som kan give et fingerpeg om mulige gevinster ved en øget forældreinddragelse i fritidsjobindsatser.

2.1 Resultater fra litteraturstudiet

Det indledende litteraturstudie viste, at det i Danmark især er unge fra middel- og overklassen, der har fritidsjob, mens unge fra lavere sociale lag samt unge med etnisk minoritetsbaggrund i mindre grad har fritidsjob⁶. En tendens, der ikke ses i lande, hvor fritidsjobbet i højere grad har til formål at supplere familiens økonomiske situation⁷. I Danmark er fritidsjobbet i høj grad en måde for den unge at opnå både jobindsigt, penge og relevante kompetencer til senere uddannelses- og jobsøgning. Her vurderes det i litteraturen, at de unge, hvis forældre er langt væk fra arbejdsmarkedet, har vanskeligere ved at få et fritidsjob⁸. Omvendt vil man ud fra denne tese kunne have en forventning om, at børn og unge i disse mere job- og uddannelsesfremmede familier

⁶ VIVE (2011), *En vej til arbejdsmarkedet med de boligsociale indsats – Evaluering af Landsbyggefondens boligsociale indsats finansieret af 2011-14 midlerne*. Jf. endvidere kildereferencer for litteraturstudiet i bilag C.

⁷ I lande hvor fritidsjob/studiejobs er nødvendige for at forsørge sig selv og familien, er det således især unge fra laveste socialgrupper, som jobber. Dette påvises bl.a. af Hardesty & Hirsch, 1992 i "Summer and School-Term Youth Employment: Ecological and Longitudinal Analyses. Findings uddybes i litteraturstudiet, der indgår som bilag C.

⁸ Den Sociale Kapitalfond (2017). *Fritidsjob til udsatte unge er en god investering for samfundet*.

vil kunne dele deres viden fra fritidsjobbet med familien og dermed øge familiens kendskab til arbejdsmarked, jobfunktioner, feriepenge osv.

Det systematiske litteraturstudie⁹ viste imidlertid også, at der ikke forefindes videnskabelige artikler eller forskning, som har direkte fokus på fritidsjobbets familieeffekter. Der er således tale om en effekt af fritidsjob, som endnu er ubelyst i tidligere forskning og litteratur.

Litteraturstudiet gav derfor belæg for mere indsatsnært at undersøge, om udsatte unges fritidsjob kan have betydning for familiens job- og uddannelseskendskab, arbejdsmarkedstilknytning og demokratisk trivsel mv. Der er derfor gennemført en praksisafdækning, der undersøger, hvorvidt og i hvilken grad unges fritidsjob kan have en positiv indvirkning på familien.

2.2 Resultater af praksisafdækning

Med afsæt i litteraturstudiets findings og de manglende dokumenterede familieresultater af fritidsjobindsatser, er der gennemført en praksisafdækning af samme felt. Der er således foretaget en fokuseret afdækning af praksisviden omkring familieperspektivet af fritidsjob for udsatte unge¹⁰.

Den praksisnære afdækning har været knyttet til nuværende fritidsjobindsatser og viser (ikke overraskende), at fritidsjobindsatserne primært koncentrerer sig om de unge og deres opnåelse af fritidsjob. Samtidig viser praksisafdækningen dog også, at mange af indsatserne har etableret en forældrekontakt, som betyder, at aktørerne både har et kendskab til og dialog med forældrene, ligesom forældre ad den vej får en indsigt i deres børns fritidsjob.

Der er dog også indsatser, som ikke har en egentlig forældrekontakt, men primært har kontakten med de unge. Dette tilskrives i høj grad indsatsens ressourcer, hvor der iflg. aktørerne ikke er indsatsmidler til også at inddrage forældrene i et løbende samarbejde. Aktørerne udtrykker således generelt et ønske om også at have muligheden for at kunne skabe en tættere forældrerelation, men savner tiden dertil.¹¹

De unge, forældre og fritidsjobaktører peger med afdækningen på, at der - både med og uden direkte forældrekontakt - skabes resultater hos den unges forældre og søskende. Påvirkningen af familien afhænger i høj grad af de karakteristika og behov, som kendetegner både indsats og familier.

De unge og deres familier

Det er især forældre, som ikke selv er bekendte med uddannelses- og arbejdsmarkedssystemet i Danmark, som gennem den unges fritidsjob kan få en øget indsigt i de muligheder og krav som findes ift. uddannelse og job. Forældrene mangler

⁹ Litteraturstudiets resultater er formidlet i notat, der indgår i rapporten som bilag C

¹⁰ Afdækningen bygger på materialeanalyse samt gennemførelse af 110 interviews. Hertil kommer inddragelse af baggrundslitteratur, som i deres kilder peger på relevante indsatser.

¹¹ Der er dog også tilfælde, hvor forældrene ikke kan inddrages meningsfuldt pga. eksempelvis misbrug.

således ikke kun viden om, hvordan fritidsjobbet kan hjælpe deres børn, men også viden om hvad der kendetegner det danske uddannelsessystem og jobmarked.

Afdækningen peger på, at fritidsjobindsatsen kan give forældre en indsigt, som kan påvirke deres viden og syn på uddannelse og job, og som også har betydning for søskendes fremtidssyn og konkrete ønske om fritidsjob. Forældre fortæller i praksisafdækningen, at de gennem fritidsjobbet har fået et kendskab til karriereveje, som de ikke har været klar over fandtes – fx at det i Danmark er muligt at bygge videre på korte uddannelser, ligesom et job i supermarked kan føre til en lederuddannelse osv.

For især borgere med en opvækst udenfor Danmark og begrænset erfaring med arbejdsmarkedet, kan fritidsjobbet være en ny adgangsvej til viden og netværk ift. både uddannelse og job. Forældre fortæller således i nærværende afdækning, at fritidsjobindsatsen har givet dem ny og brugbar viden i deres vejledning af deres børn og i opfattelsen af deres egne jobmuligheder.

Troen på fremtiden

Forældre, som er nye i Danmark, kan gennem indsatserne også få en øget forståelse for betydningen af et fritidsjob for unge. Hvor nogle forældre i afdækningen hidtil har troet, at fritidsjobbet signalerer fattigdom og går ud over den unges uddannelse, oplever de nu, at jobbet ikke er stigmatiserende, men tværtimod kan styrke deres børns uddannelsesmuligheder. Derfor ses der også hos indsatserne et mønster ift. at unge i fritidsjob ofte baner vejen for deres søskendes opnåelse af fritidsjob.

Interviewene med forældrene viser også, at de gennem fritidsjobbet kan få en øget tro på, at det er muligt for deres barn at få både uddannelse og job. Der er således forældre (og unge), som har været usikre på, om der ville være en plads til deres barn (og evt. også dem selv) på arbejdsmarkedet, og som nu ser deres barn trives og få ros af arbejdspladsen. Det giver dem en tro på barnets kompetencer og senere muligheder. Også muligheder som falder udenfor de idéer og tanker, som forældrene tidligere har haft for deres barn. Der er således forældre, som har haft en bristet drøm om en lang videregående uddannelse til deres børn, som nu kan se, at der åbner sig andre veje – både for barnet i fritidsjob, men også for dets søskende.

Nye kompetencer i familien

Nogle forældre har udover generel viden også fået konkret vejledning - fx via forældremøder eller gennem selvinitieret kontakt med fritidsjobindsatsen. Her har de fået konkret rådgivning omkring regler for fritidsjob, læsning af lønseddel mv. – og endda også hjælp til selv at søge uddannelse og job.

Undersøgelsen peger også på, at fritidsjob kan styrke barnets sociale og personlige kompetencer – bl.a. ansvarlighed og modenhed. Dette opleves i flere af familierne at føre til en ny anerkendelse af og position for den unge i familien. Forældre fortæller således, at nogle af de unge hjælper mere til, aflaster med daglige pligter og tager mere ansvar efter de har fået fritidsjob.

Trivsel og selvværd

Afdækningen viser, at nogle familier oplever øget trivsel gennem barnets fritidsjob. Dette skyldes dels, at nogle familier får en oplevet tryghed, når den unge holdes fra gader og dårligt selskab i fritidsjobtimerne. Forældrene udtrykker således et fald i bekymringer, når den unge er ude af huset. Fritidsjobindsatserne har her et kriminalpræventivt fokus og samtidig trivselsskabende effekt for forældre og søskende.

Dels er der familier, som er hårdt pressede, fordi deres barn fx har psykiske udfordringer, og familien har travlt med at holde styr på særlige skoletilbud, hensyntagende fritidsaktivitet og samtidig finde fritidsjob og uddannelsesveje. Her kan fritidsjobindsatsen løfte en opgave fra forældrenes skuldre. Afdækningen peger da også på, at forældrene via fritidsjobindsatsen kan se deres barn på en anden måde og samtidig have overskud til at være mere til stede for (resten af) familien.

Endelig ses en tendens til, at fritidsjobbet har betydning for familiens selvopfattelse. Forældre og søskende ændrer således i nogle familier syn på sig selv og hinanden. Dette gælder især forældre, som har været vant til at få negative tilbagemeldinger fra skole og naboer, og/eller har følt sig utilpas ved at deltage i lokale aktiviteter (som fx forældremøder). De og aktørerne fortæller i interviews, at forældrene oplever et løft i status gennem børnenes fritidsjob. Dette giver dem en øget lyst til at involvere sig mere i både skolen og andre sociale aktiviteter.

Fremadrettede anbefalinger

Som det fremgår af ovenstående, peger afdækningen på, at især udsatte familier og/eller familier til udsatte unge har stort udbytte af fritidsjobbet. Der er tale om unge fra familier, som fx er langt fra arbejdsmarkedet og/eller ikke er bekendte med fritidsjobbets betydning, ligesom der er tale om unge, som har kognitive udfordringer eller brug for fritidsjobbet som en del af en kriminalpræventiv strategi mv. Det er derfor også vigtigt, at fritidsjobindsatser med forældre- og familieperspektiv primært retter sig mod netop unge og familier, som har sådanne særlige behov. Det gælder blandt andet familier, som er udfordrede ift. at overskue uddannelses- og jobmuligheder og ikke mindst familier, som er nye i Danmark.

Her peger afdækningen på, at der bl.a. kan skabes positive resultater, hvis forældre med ringe danskkompetencer og som er nye i Danmark, får personlig rådgivning om fritidsjobindsatsen.

I meget få af de afdækkede indsatser er der imidlertid et særskilt og direkte fokus på forældreinddragelse og fritidsjobbets påvirkning af familien. Det anbefales, at indsatserne også fremover er centreret omkring den unge, men at fritidsjobindsatserne samtidig har fokus på muligheden for forældreinddragelse og på dokumentation af metoder og resultater ift. familieperspektivet.

Endelig viser undersøgelsen, at der er et godt aktørsamarbejde i mange fritidsjobindsatser, hvor klubber, skoler, uddannelsesvejledere og virksomheder mv. hver især bidrager med aktiviteter og/eller deling af viden. Anbefalingen er her, at de tværgående samarbejder, videreføres og evt. udvides, så erfaringer og viden spredes og anvendes på tværs af organisationer og indsatsområder.

3. Afdækningens formål og metode

Med nærværende undersøgelse søges det afdækket, hvilke eventuelle og positive effekter, som et fritidsjob kan have for den unges familie (forstået som forældre og søskende).

Forskning og evalueringer i Danmark har vist, at fritidsjob kan være en styrket vej til uddannelses- og jobmuligheder. Der er derfor i Danmark en italesat ungestrategi i forhold til at hjælpe udsatte unge med at finde fritidsjob og dermed styrke deres chancelighed i livet. Afdækningen peger på, at der i mindre grad er tradition for dette i det øvrige Norden. Der er da også flere danske unge, som har job udenfor skoletid, end det er tilfældet blandt unge i de øvrige nordiske lande¹². Derfor udgør erfaringer og anbefalinger fra Danmark den primære kilde bag undersøgelsen.

Undersøgelsen har to overordnede spor i form af hhv. et indledende systematisk litteraturstudie af fritidsjob og familieperspektiv samt en praksisnær afdækning af fritidsjobindsatser – baseret på interviews og grå litteratur.

3.1 Det indledende litteraturstudie

Det systematiske litteraturstudie er baseret på forskning, nationale og internationale undersøgelser og analyser mv. Litteraturstudiet har således afdækket eksisterende viden omkring unges fritidsjob - set i et familieperspektiv. Studiet har primært haft fokus på videnskabelig litteratur, men har også inddraget grå litteratur i form af konsulentrapporter samt øvrig relevant litteratur fra ind- og udland med fokus på fritidsjob.

Konkret har søgningen været foretaget via danske universiteters databaser samt google scholar, google og bibliotek.dk. Via sidstnævnte portal har det været muligt at søge i både bøger, videnskabelige artikler og e-artikler fra nyhedsmedier og magasiner. Studiet er foretaget af en forsker (Ph.d.- assistant professor) med stor erfaring i litteratursøgning. For en uddybende beskrivelse af litteraturstudiet og dets metode henvises til bilag, hvor også liste over studiets datakilder findes.

3.2 Praksisafdækning

Undersøgelsens andet spor har som nævnt haft fokus på den mere praksisbaserede viden. Der findes således mange indsatser, hvor der arbejdes målrettet med fritidsjobrådgivning og -hjælp.

Idet forskningslitteraturen kun i begrænset omfang kunne pege på eksisterende og relevante fritidsjobindsatser med fokus på familieperspektiv, hviler praksisafdækningen i høj grad på en selvstændig og fokuseret afsøgning af fritidsjobområdet for udsatte unge.

Mens den skriftlige dokumentation for eksisterende fritidsjobindsatser familieperspektiv har været begrænset, har indsatskendskabet gennem bl.a.

¹² Kilde: Når børn selv tjener penge, Ann Lehmann Erichsen, Nordea, 2015

eksisterende evalueringer og videnskataloger, gjort det muligt at tage kontakt til relevante fritidsjobindsatser, som har kunnet uddybe deres indsats og resultater.

Med praksisafdækningen har der således været benyttet en supplerende snowball-sampling, hvor kontakten til én indsats har skabt viden om og kontakt til andre fritidsjobindsatser osv. De kontaktede indsats har således peget på øvrige indsats, som de enten har samarbejdet med og/eller er blevet inspireret af etc. Denne tilgang har vist sig særligt givtig, da meget få af de evaluerede indsats som nævnt havde et (bevidst) familieperspektiv, ligesom flere af de evaluerede indsats ikke længere var aktive - bl.a. fordi indsatserne havde været finansieret af midler tilknyttet et afsluttet projekt.

Der er i praksisafdækningen taget udgangspunkt i indsats, der via deres beskrivelser har været etableret i mindst ét år, da dette sikrer en vis grad af erfaringsgrundlag ift. at kunne udtale sig om resultater og baggrunden herfor. Viden og resultater fra praksisafdækningen er inddraget via interviews, evalueringer og indsatsbeskrivelser.

I alt har praksisafdækningen omfattet 110 interviews med forældre, unge og aktører fra 19 forskellige indsats¹³.

Tilsammen danner litteraturstudiet og den praksisnære vidensafdækning dokumentationsgrundlaget for denne rapport. For nærmere beskrivelse af metodetilgang henvises til rapportens bilagsdel.

¹³ Heri indgår 9 fritidsjobindsatser støttet af den A.P. Møllerske Støttefond.

4. Definition af familieperspektivet

Der er som nævnt foretaget omfattende forskning og mange undersøgelser af fritidsjobbets betydning for de unge, ligesom det er afdækket, hvilken påvirkning forældrene kan have ift. børn og unges muligheder og motivation for fritidsjob¹⁴.

Med nærværende undersøgelse sættes derimod fokus på, hvad den unges fritidsjob kan have af betydning for familien. Familien som begreb ansues her ud fra Dencik, Schultz Jørgensen og Sommers definition fra 2008¹⁵.

Når denne undersøgelse afdækker fritidsjobbets betydning i et familieperspektiv, handler det således om at sætte fokus på, hvordan den unges job kan påvirke forældre og søskendes ageren (uanset familieform). Konkret søges det med undersøgelsen afdækket, om og i givet fald hvordan den unges fritidsjob kan påvirke:

- Forældre og søskendes syn på beskæftigelse og uddannelse
- Forældre og søskendes egen motivation for arbejde/uddannelse
- Forældre og søskendes egen beskæftigelsessituation eller uddannelsesvalg
- Dynamikken, forståelseshorisonter og magtrelationer i familien
- Trivsel i familien
- Opnåelse af nye kompetencer i familien - fx viden om NEM ID, lønsedler mv.
- Indstillingen hos familien ift. personlig anerkendelse
- Forældrenes og søskendes syn på sig selv/hinanden og oplevet status
- Forældre og søskendes syn på sig selv og/eller den unge
- Forældre og søskendes værdier omkring job og/eller uddannelse
- Forældre og søskendes adgang til og benyttelse af nye relationer og netværk

¹⁴ Fritidsjob defineres her som lønnet beskæftigelse varetaget af unge, der går i grundskolen eller er i gang med en ungdomsuddannelse.

¹⁵ Beskrives i bilag D

5. Eksisterende forskning (rids af review)

Der er som led i afdækningen gennemført et indledende og systematisk litteraturstudie af inden- og udenlandske undersøgelser samt eksisterende forskning vedr. udsatte unge og fritidsjob¹⁶.

Litteraturstudiet er gennemført på basis af:

- Viden og forskning fra nationale undersøgelser og studier af fritidsjobindsatser eller sammenlignelige indsatser af relevans for kortlægningen.
- Viden og forskning fra internationale undersøgelser og studier af fritidsjobindsatser eller sammenlignelige indsatser af relevans for kortlægningen.

5.1 Resultater af litteraturstudiet

Trods omfattende litteraturafdækning er der ikke fundet hverken nationale eller internationale undersøgelser eller analyser, som afdækker fritidsjobbets betydning for den unges familie. Der er således mange studier, som undersøger og belyser fritidsjobbets betydning for den unge, ligesom det afdækkes, hvilken betydning forældrene kan have for den unges opnåelse af fritidsjob. Men der findes ingen undersøgelser, som direkte belyser påvirkningen af den unges fritidsjob på forældrenes/familiens situation, herunder deres arbejdsmarkedskendskab og beskæftigelsessituation mv.

På baggrund af litteraturstudiet må det således konkluderes, at der ikke forefindes videnskabelige studier eller evalueringer af fritidsjobbets påvirkning af familiens situation.

Det er derimod fra mange sider belyst, hvordan forældrene spiller en stor og ofte afgørende rolle ift. den unges interesse for og opnåelse af fritidsjob. Litteraturstudiet viste derfor også, at en stor del af de unge, der har brug for fritidsjobrådgivning, er unge, som kommer fra familier, hvor forældrene af forskellige årsager ikke selv kan varetage rådgivningen af deres unge. Det kan være familier, hvor forældrene selv er langt fra arbejdsmarkedet (grundet fx helbredsårsager) og/eller hvor forældrene er beskæftiget i brancher, hvor de har begrænset adgang til erhvervsnetværk og jobområder med fritidsjob.

Derudover viser litteraturen, at det i høj grad også gælder for familier, der er nyankomne i Danmark og endnu ikke har det nødvendige arbejdsmarkedskendskab til

¹⁶ For en uddybning af litteraturstudiet, dets metode og datakilder henvises til bilag C bagerst i rapporten.

at kunne vejlede deres børn ift. at søge fritidsjob. Familierne kan også komme fra kulturer, hvor der ikke har været tradition for, at unge mennesker varetager et fritidsjob, hvorfor forældre ikke kender til baggrund og muligheder forbundet med fritidsjob i Danmark.

Litteraturen peger på, at fritidsjob i høj grad bliver besat via netværk, og at kun få fritidsjob bliver opslået som ledige stillinger, hvilket understreger nødvendigheden af en opsøgende indsats, hvor man f.eks. gennem netværk finder frem til mulige fritidsjobs.

Ligeledes viste litteraturstudiet, at det i Danmark især er unge fra middel- og overklassen, der har fritidsjob, mens unge fra lavere sociale lag samt unge med etnisk minoritetsbaggrund i mindre grad har fritidsjob. En tendens, der ikke ses i lande, hvor fritidsjobbet i højere grad har til formål at supplere familiens økonomiske situation. I lande, hvor fritidsjob/studiejobs er nødvendige for at forsørge sig selv og familien, er det således især unge fra laveste socialgrupper, som jobber. I Danmark er fritidsjobbet i høj grad en måde at skaffe både jobindsigt, ”lommepenge” og relevante kompetencer til senere uddannelses- og jobsøgning. Her vurderes det i litteraturen, at de unge, hvis forældre er langt væk fra arbejdsmarkedet, har vanskeligere ved at få et fritidsjob. Omvendt vil man ud fra denne tese kunne have en forventning om, at børn og unge i disse mere job- og uddannelsesfremmede familier vil kunne dele deres viden fra fritidsjobbet med familien og dermed øge familiens kendskab til arbejdsmarked, lønsedler, regler for feriepenge osv.

Litteraturstudiet giver derfor belæg for at undersøge nærmere, om udsatte unges fritidsjob kan have en væsentlig betydning for familiens job- og uddannelseskendskab, arbejdsmarkedstilknytning og demokratiske trivsel mv.

6. Fritidsjobindsatser i praksis – mål og rammer

Der er med nærværende undersøgelse lagt særlig vægt på afdækning af praksiseksempler ift. fritidsjobindsatser i familieperspektiv. Det er derfor viden og erfaringer fra praksis, der vil blive præsenteret i den resterende del af rapporten¹⁷.

Der eksisterer i Danmark mange fritidsjobindsatser, som er initieret af kommuner, private aktører, frivillige og ministerier mv. Ikke mindst er der i regi af de boligsociale helhedsplaner iværksat en lang række lommepenge- og fritidsjobtiltag, ligesom der bl.a. også som led i disse planer gennemføres iværksætterprojekter for unge. Viften af fritidsjobtiltag er de seneste år øget ift. både nye aktører og flere geografiske og organisatoriske forankringer. Der er blandt andet stadig flere kommuner, som etablerer fritidsjobindsatser som led i fx UU-vejledningen, jobcentrets aktiviteter og/eller SSPs forebyggende tiltag. Som eksempel herpå kan nævnes både Københavns Kommune, Skanderborg Kommune, Aarhus Kommune, Esbjerg Kommune og Herlev Kommune.

Nærværende afdækning er koncentreret omkring udsatte unge¹⁸, som har behov for hjælp til at finde, opnå og evt. fastholde et fritidsjob. Her skelnes der typisk mellem tre overordnede ungegrupper, som af forskellige årsager har behov for hjælp til at søge og få fritidsjob. Disse grupper præsenteres nedenfor i afsnit 6.1.

6.1 Formål og målgrupper

Praksisafdækningen viser, at formålet med fritidsjobindsatserne overordnet er at støtte og kvalificere unge i deres søgen, opnåelse og evt. fastholdelse i et fritidsjob. Indsatserne støtter således de unge før og under jobsøgningen og hjælper de unge med at få øje på og synliggøre deres egne kompetencer. Det langsigtede formål er samtidig at understøtte de unge i en afklaring og forberedelse til valg af uddannelse og jobveje.

Hvor nogle af indsatserne har et klart uddannelses- og jobsigte, er der andre indsatser, som i højere grad handler om at hjælpe de unge på vej til et struktureret hverdagsliv

¹⁷ Metode og kilder bag denne del af afdækningen fremgår af bilag A bagerst i rapporten.

¹⁸ Begrebet udsathed relaterer sig ikke alene til fx den unges sociale baggrund eller unge i udsatte positioner pga. fx misbrug, kriminalitet eller sygdom mv., men relaterer sig i høj grad til en potentiel fremtidig udsathed i forhold til arbejdsmarkedet. Det kan derfor fx også være unge, der kæmper med faglige udfordringer i hverdagen som fx skoletræthed, manglende uddannelsesparathed mv. Kendetegnende for gruppen som helhed er, at det er unge, der ikke på egen hånd har overskud eller ressourcerne til at søge et fritidsjob, og som derved har brug for ekstra støtte til at komme ind på arbejdsmarkedet.

med gode interesser, egen indtægt og sunde fællesskaber. Fælles for indsatsene er dog, at de skal understøtte den unges trivsel, kompetencer og tro på egne muligheder.

Mens der i nogle indsatser er tale om at hjælpe de unge til ordinære fritidsjob, er der andre indsatser som primært iværksætter indslusningsjob/lommepege-job for unge, som ikke er klar til at varetage et fritidsjob under almindelige vilkår.

Aldersmæssigt spænder fritidsjobindsatserne også over et bredt spektrum. Lommepegejobbene er ofte rettet mod unge i 13-14 års-alderen, mens aldersgruppen 15-17 år i højere grad hjælpes i fritidsjob på det ordinære arbejdsmarked.

Nedenfor præsenteres – på tværs af alder – de tre målgrupper, som er tegnet på grundlag af samstemmende resultater fra såvel litteraturstudiet som praksisafdækningen. Typologierne er ikke udtømmende eller gensidigt udelukkende, da en indsats fx både kan give den unge kendskab til arbejdsmarked og samtidig have kriminalitetsforebyggende effekt.

Typologiseringen bygger på projektmateriale samt interviews med såvel fritidsjobindsatser støttet af Den A.P. Møllerske Støttefond som øvrige indsatser.

Unge der har brug for øget kendskab til arbejdsmarked og jobmuligheder

Det kan generelt være svært for mange unge at finde et fritidsjob, men især udsatte unge har brug for særlig vejledning og støtte i processen. Der er samtidig en del af disse unge, som ikke bare mangler motivation og støtte til at finde jobbet – men som også har brug for at få en øget tro på sig selv og en øget indsigt i egne kompetencer, jobområder og fremtidsmuligheder. En række fritidsjobindsatser har derfor fokus på denne målgruppe af unge.

Der er her tale om unge, som typisk kommer fra familier, hvor der kun er et begrænset kendskab til arbejdsmarkedets krav og muligheder, og/eller hvor der ikke er tilstrækkelige erfaringer eller netværk, som kan støtte den unge i hans/hendes uddannelsesvalg og adgang til arbejdsmarkedet.

Med fritidsjobindsatserne får disse unge mulighed for at lære at begå sig på en arbejdsplads, møde til tiden, indgå i et forpligtende kollegialt fællesskab og opleve at blive anerkendt for deres indsats. Fritidsjobindsatsen skal ikke alene give de unge kendskab til jobmuligheder, men også give dem selvtillid og troen på eget potentiale. Samlet er det således hensigten, at de unge gennem fritidsjobbet skal blive motiverede for at gå i skole og tage en uddannelse, således de får et bedre greb om livet og ser nye fremtidsmuligheder. Det er kendetegnende, at en stor del af de unge i denne gruppe er vurderet ikke-uddannelsesparate og mangler tro på fremtidsmuligheder.

Afdækningen viser, at der i flere af disse indsatser ikke er et specifikt fokus på forældreinvolvering. Kontakten til forældre sker ofte, hvis de unge inddrager forældrene, eller hvis forældrene selv er initiativtagende ift. at få den unge til at opøge indsatsen. Der er dog også på dette område indsatser, hvor fritidsjobaktøren fx

gennemfører hjemmebesøg ifm. med forløbets opstart, ligesom der også er erfaring med at afholde indledende fælles forældremøder.¹⁹

Det er generelt ikke en udtalt målsætning hos indsatserne at påvirke forældre og søskendes anskuelser og kompetencer mv.

Unge der har brug for fritidsjob som kriminalitetsforebyggende indsats

Nogle fritidsjobindsatser har særligt fokus på kriminalitetstruede unge. Med fritidsjobbet søger tilbuddene at skabe en struktur i livet for kriminalitetstruede unge, så de får motivation og hjælp til at stå op om morgenen, ser sammenhæng mellem skolegang og jobmuligheder, får sociale kompetencer osv. Ikke mindst holder fritidsjobbet den unge væk fra kedsomhed, timer uden aktivitet og uhensigtsmæssige fællesskaber. Indsatserne arbejder ofte både med at træne de unge til at finde, søge og få et fritidsjob.

Afdækningen har vist, at den forebyggende fritidsjobindsats typisk starter inden barnet bliver 14 år – fx med lommepegejob - og derefter fortsætter med andre typer af fritidsjobs. Mange af de unge i disse tilbud har det svært i skolen, er skoletrætte og mangler disciplin i hverdagen. De deltager typisk ikke i egentlige fritidsaktiviteter, men hænger ud på gaden i deres fritid.

Fritidsjobbet giver dem mulighed for at få en aktiv fritid med et sundt fællesskab og samtidig tjene penge, så de kan opleve en lighed med andre unge. Fritidsjobbet bruges således i en forebyggende kontekst for unge, som ikke er kriminelle, men som er i potentiel fare for at havne i kriminalitet²⁰.

Mange af de unge, der får hjælp til fritidsjob som kriminalitetsforebyggende tiltag, har forældre, som ikke har ressourcer og overskud til at støtte børnene, som man ville gøre i mere ressourcestærke familier. Fritidsjobindsatserne for denne målgruppe søger ofte allerede i visitationsfasen at etablere en kontakt til hjemmet for bl.a. at tydeliggøre fritidsjobbets værdi og sikre forældresamtykke til den unges deltagelse. Det er således ønsket, at forældrene opnår en indsigt i, hvad deres barn laver, når han/hun er på job, og hvad udbyttet heraf kan være. Kontakten til hjemmet varetages ofte af det visiterende led, fx skole eller ungdomsklub, som i forvejen har en kontakt med familien.

Det vurderes – på baggrund af den foretagne praksisafdækning - at forældrene til en stor gruppe af disse unge er i en position (fx ledighed eller flexjob), hvor de ad anden vej får støtte til at opnå eller fastholde en arbejdsmarkedstilknytning. Samtidig har mange af forældrene i gruppen selv en række problemer at kæmpe med, fx sygdom og misbrug. Den kriminalitetsforebyggende indsats på fritidsjobområdet har derfor typisk ikke en konkret målsætning om at påvirke forældrenes egne livs- og arbejdsmarkedsforudsætninger.

¹⁹ Dette gælder bl.a. for fritidsjobindsatserne ”Helhedsorienteret Fritidsjobindsats i Svendborg Kommune” og ”Talents of Tomorrow”, som støttet af Den A.P. Møllerske Støttefond.

²⁰ Bl.a. fritidsjobindsatsen ”Ukrudt – grønne fritidsjobs til byens rødder”, FRAK

Unge med psykiske problemer, fx kognitive udfordringer, handicap mv.

Der er en gruppe af børn og unge, som har psykiske lidelser, handicap eller andre vidtgående udfordringer, der gør det ekstra svært at søge og fastholde fritidsjob. Det kan fx være børn og unge, som i forvejen er tilknyttet en social foranstaltning (fx i form af dagbehandlingstilbud) og/eller som modtager specialundervisning mv. Der er tale om en sårbar gruppe af børn og unge, som ofte også har problemer ift. skolevægring og afbrudte skoleforløb. De unge (og deres forældre) kan have svært ved at se realistiske muligheder for fremtiden. De unge har behov for at snuse til arbejdsmarkedet og få kompetencer og øget selvværd gennem succes udenfor skolelivet.

Der findes skræddersyede fritidsjobindsatser til denne gruppe af børn og unge. Indsatserne har i høj grad også haft et pædagogisk formål.²¹

Mange af børnene og de unge i denne målgruppe har specifikke diagnoser som fx autisme, ADHD, traumer mv., mens andre har personlige og evt. psykiske udfordringer uden at have en egentlig diagnose. De unge kan fx have udadreagerende adfærd, kognitive vanskeligheder mv. Børnene kommer fra blandede familiebaggrunde, og der er i disse fritidsjobindsatser ofte en tæt kontakt mellem skolerne og forældre – og også mellem fritidsjobaktører og forældre.

Der er tale om bredere pædagogiske indsatser, hvor familien ofte inddrages, men hvor samarbejdet med forældrene ikke nødvendigvis har fokus på familiens kompetencer og netværk.

6.2 Organisering

Ligesom der er tale om forskellige (omend overlappende) målgrupper for fritidsjobindsatserne, er der også forskel på organiseringen af de enkelte indsatser. Hvor nogle indsatser primært er båret af offentlige aktører, er andre indsatser drevet af private virksomheder, mens atter andre er forankret i frivillige sociale organisationer osv.

Nedenfor søges illustreret, hvordan indsatserne overordnet er organiseret.

Den organisatoriske ramme

Fritidsjobindsatser gennemføres ofte i samarbejde mellem flere aktører, hvor fx skoler, boligsociale helhedsplaner, ungdomsklubber og virksomheder sammen får skabt en helhedsindsats omkring den unge. Der er dog som oftest én eller to aktører, som er projektansvarlige. Nedenfor gives et rids af de aktører, som ses som centrale i fritidsjobindsatserne ift. ledelse og ansvarsforhold²².

Beskrivelsen bygger på projektmateriale samt interviews med såvel fritidsjobindsatser støttet af såvel Den A.P. Møllerske Støttefond som øvrige indsatser.

²¹ Fx indsatserne ”Bånd og Broer”, Metodecentret og ”Mit første job”, Skolen Ved Sorte Hest

²² Listen er ikke udtømmende, ligesom der vil være aktører, der befinder sig i en gråzone mellem fx virksomhed og socialfaglig aktør (eksempelvis socialøkonomiske virksomheder).

Virksomheder som part i indsatsen

Flere virksomheder oplever, at det kan være besværligt og/eller vanskeligt at rekruttere fritidsjobbere, som både er kvalificerede, interesserede og stabile medarbejdere. Der er virksomheder, som oplever en stor søgning, men også et stort frafald blandt de unge i fritidsjob – et vilkår, som betyder, at virksomhederne bruger uhensigtsmæssigt meget tid på rekruttering og oplæring. Afdækningen viser²³, at virksomheder oplever de målrettede fritidsjobindsatser, som dels en lettelse af deres rekrutteringsindsats, dels en vej til at ansætte udfordrede unge, som de ellers kunne være lidt skeptiske omkring.

CITAT, VIRKSOMHED

”Fritidsjobindsatsen frigiver en masse tid til mig, fordi jeg skal ikke have 20 mennesker til samtale og så træffe et valg – og måske endda et forkert valg. Jeg skal heller ikke læse en masse ansøgninger osv. Det er altså meget rart. Det er svært at finde gode unge. Der er mange ting, som de skal have penslet ud - f.eks. at møde til tiden, og hvordan man melder sig syg. Det burde deres forældre have lært dem.”

CITAT, VIRKSOMHED

”Jeg vil sige, at der måske er lidt en tendens til, at de unge jeg har fået via ordningen, ellers ikke ville være blevet ansat. Jeg tør tage nogle andre typer, fordi xx (fritidsjobaktørens navn, red.) og hjælpen er med i ryggen.”

Andre virksomheder har svært ved at få ansøgere til deres ledige fritidsjobs. Der er derfor blandt mange virksomheder et behov for at få styrket rekrutteringen af fritidsjobbere – ikke mindst fordi fritidsjobbet for nogle fag og brancher er en rekrutterings- og karrierevej til andre jobs i samme virksomhed. Fritidsjob kan således påvirke de unges uddannelses- og jobvalg og i mange virksomheder lede til læreplads med senere ordinær ansættelse.

Der er derfor også virksomheder, som enten alene eller i partnerskab med andre aktører, har iværksat fritidsjobindsatser. Nogle af virksomhedsinitiativerne har særligt fokus på deres egen branche, mens andre hjælper de unge til fritidsjob i flere og forskellige brancher og virksomhedstyper.

Virksomhederne ønsker således på både kort og lang sigt at få flere unge til at interessere sig for deres arbejdsplads og jobområde. På kort sigt for at sikre det nødvendige rekrutteringsgrundlag ift. fritidsjob og på lang sigt ift. at flere unge får kendskab til job- og branchemuligheder og lyst til også at arbejde indenfor branchen i fremtiden.

Virksomhederne har egne jobåbninger og/eller kontakt til andre virksomheder med fritidsjob. Der kan være tale om socialøkonomiske virksomheder, hvor udsatte unge

²³ Gennem interviews og grå litteratur (evalueringer af fritidsjobindsatser)

får en introduktion til arbejdsmarkedet og dét at passe et job, men det kan også være ordinære fritidsjob, som de unge besætter på lige fod med andre unge.

Afdækningen viser, at mens virksomhederne har kontakten til fritidsjobbene, har de oftest behov for samarbejdspartnere for at finde vej til de unge. Det er dog forskelligt, hvordan de projektledende virksomheder får kontakt til de unge. Typisk sker det i et samarbejde med skoler, boligsociale indsatser og klubtilbud mv. Altså aktører, som i forvejen har en relation til områdets unge.

I forhold til forældrekontakten og familierelationen har virksomhederne, som selv er tovholdere på fritidsjobindsatsen, typisk en begrænset forældrekontakt, idet de unge som nævnt ofte guides eller visiteres til projektet af skoler eller boligsociale indsatser, som har forældrekontakten. Afdækningen peger dog på, at nogle af de virksomhedsbårne indsatser har lettere ved at få forældrenes opmærksomhed og engagement, når de inviterer dem. Nogle forældre har således en øget interesse i en kontakt med virksomheder, hvor de forventer at få en ny og anderledes viden end hos projektaktører fra eksempelvis kommunen.

Socialfaglige aktører i fritidsjobtiltag

Forskning viser, at børn og unge i udsatte boligområder har en ringere chance for at få uddannelse og job sammenlignet med andre børn og unge²⁴. Hvis samfundet skal reducere denne chanceulighed, er det vigtigt tidligt at opspore udsatte børn og tilbyde indsatser, der kan imødegå, at forældres sociale problemer overføres til deres børn. Det er samtidig kendetegnende, at de boligsociale indsatser har en ungerelation, et familie-kendskab og en geografisk placering, som gør dem til relevante aktører i børn- og ungeindsatser – herunder fritidsjobindsatser. Langt hovedparten af de i alt 71 helhedsplaner har da også en indsats med lommepengejob og/eller fritidsjob.²⁵

Der er også frivillige sociale foreninger og socialøkonomiske virksomheder mv., som arbejder med at styrke udsatte børns adgang til fritidsjob. Afdækningen viser, at der typisk er tale om tilbud, som ligger i de unges nærområde, og hvor de unge har let adgang til hjælp i kendte rammer. Indsatserne benyttes typisk både af selvhenvendende unge og guidede/visiterede unge fra samarbejdspartnere, fx skolen.

Afdækningens interview og projektevalueringer viser, at de socialfaglige og lokale aktører typisk har relativt let ved at få kontakten til unge, som søger fritidsjob. Derimod er det forskelligt, hvordan projekterne får kontakten til virksomheder med (potentielle) fritidsjobs. Hvor nogle projekter selv har mulighed for at ansætte de unge i fx lommepengejobs, arbejder andre frivillige sociale foreninger og helhedsplaner alene med en virksomhedsopsøgende indsats for at finde eller skabe mulige jobåbninger.

Nærværende undersøgelse peger på, at helhedsplaner og frivillige sociale projekter – ikke uventet – har en naturlig familiekontakt ved at være til stede i nærområdet, hvor

²⁴ Boligsociale indsatser til småbørnsfamilier i udsatte boligområder – Evaluering af Landsbyggefondens boligsociale indsatser finansieret af 2011-14 midlerne, VIVE, 2018

²⁵ Dette fremgår af gennemgang af helhedsplaner på <http://www.boligsocialkort.dk>

de møder den unge, søskende og forældre i andre sammenhænge i hverdagen. Dette uddybes senere i rapporten.

Skoler og UU-vejledning mv.

Der gennemføres en række fritidsjobindsatser, som er forankret i skole- eller uddannelsesorganisatorisk regi. Der er eksempelvis skoletilbud og UU-vejledninger, som selv er udførende ift. at hjælpe unge med særlige udfordringer til et fritidsjob. Der kan her være tale om unge, som har psykiske lidelser, udviklingsforstyrrelser og/eller har særlige læringsudfordringer og -vilkår. For flere af indsatserne er der tale om unge, som er en del af et dagbehandlingstilbud samtidig med skolegang.

Skolerne har ikke deres eget kontaktnetværk til virksomheder og jobåbninger. De arbejder derfor typisk sammen med andre aktører – bl.a. jobcentre og kommunale fritidsjobtilbud, ligesom de selv laver opsøgende virksomhedsarbejde.

Der er tale om indsatser, som henvender sig til unge med blandet socialøkonomisk baggrund, men for de fleste skolenære indsatser er tale om en overrepræsentation af unge fra socialt udsatte familier. Skolerne har i kraft af barnets skolegang allerede en etableret kontakt med forældrene, og der er derfor også en naturlig indgang til samarbejde med forældrene om fritidsjobforløbet.

Det er dog for skolerne – ligesom for de øvrige indsatser – vigtigt, at de unge får mulighed for at lykkes med et fritidsjob uden forældrenes hjælp. Derfor er der ofte strategier for, hvor tæt forældrene skal knyttes til selve forløbet. Men som minimum orienteres forældrene om indsatsen og dens aktiviteter, ligesom de opfordres til at understøtte deres barn gennem forløbet. Dette kræver en løbende kontakt.

Samlet ift. organisering og familieperspektiv

Som det fremgår ovenfor, er der ved mange fritidsjobindsatser – uanset organisering – et ønske om at inddrage forældrene, ligesom der ofte sker en forventningsafstemning omkring forældrenes opbakning til den unges søgning af fritidsjob. Organisatorisk er forældrene derfor ofte med på sidelinjen. Der er dog primært tale om, at forældrene inddrages for at støtte den unge og ikke med en målsætning om at påvirke familiens egen trivsel, arbejdsmarkedskendskab og -tilknytning mv.

Påvirkningen af forældrene sker ofte (som det vil fremgå senere) som en indirekte og ikke formålsbeskrevet effekt.

7. Kontakten til forældrene

Det kan være en udfordring for mange forældre at vejlede deres unge i at søge fritidsjob - især for forældre, som ikke selv har (haft) tilknytning til arbejdsmarkedet. Men også for forældre, som kender til arbejdsmarkedet og som måske selv har haft fritidsjob, kan der være sket meget nyt siden deres ungdom. Der kan fx være ændringer i regler og lovgivning, nye muligheder ift. indhentning af skattekort og benyttelse af frikort, login på e-boks osv. Der er således mange forældre, som kan have gavn af en introduktion til den verden, som deres børn møder, når de skal søge fritidsjob.

Afdækningen viser da også, at mange fritidsjobindsatser har både kendskab og kontakt til de unges forældre og søskende - også selv om det ikke er en tydeligt defineret målsætning for indsatsen. I 13 af de 19 praksisafdækkede indsatser er der således kontakt til forældrene, idet hovedparten af indsatserne (9) primært har en indledende og/eller sporadisk forældrekontakt.

I dette afsnit formidles de metoder, som kendetegner indsatsernes involvering af de unges forældre²⁶.

7.1 Forældre-samtykke og introducerende kontakt

Når en ung deltager i et fritidsjobforløb, registreres der oftest personlige oplysninger, hvorfor der er krav om et forældresamtykke for datadeling. Kravet gælder unge under 15 år, men af etiske hensyn indhenter mange indsatser forældresamtykke for børn og unge op til 18 år.

Der er forskellige måder at indhente samtykke på, men uanset den valgte måde vil der være en tidlig kontakt til hjemmet. Ofte indhentes samtykket ved at fritidsjobaktørerne kontakter forældrene gennem et informationsbrev og/eller en telefonisk henvendelse, hvorefter barnet medbringer en underskrevet samtykkeerklæring fra forældrene til fritidsjobindsatsen.

Nogle indsatser har også en indledende telefonisk forældrekontakt, hvor de introducerer forældrene for fritidsjobtilbuddet. Telefoniske kontakter anvendes både til forældre, som er helt ubekendte med indsatsen, men også til forældre, som allerede måtte have hørt om indsatsen. Forældrene får ved kontakten viden om, hvad indsatsen kan tilbyde netop deres barn af konkrete muligheder, ligesom de informeres om de krav, som indsatsen stiller. Telefonkontakten kan - afhængigt af indsatsens karakter og forældreinddragelse - følges op af hjemmebesøg eller informationsmøde (jf. nedenfor).

Den telefoniske kontakt egner sig bedst til samtaler med forældre, som har gode danskundskaber. Ved familier med manglende danskundskaber erstattes den indledende introduktion derfor ofte af et personligt møde, som dels skaber tryghed og

²⁶ Afdækningen af forældrekontakten er baseret på interviews samt analyse af projektmaterialer, fx evalueringer og indsatsbeskrivelser

dels giver mulighed for at tilknytte tolkebistand. Det opleves af både aktører og forældre som særligt vigtigt, at forældre, som er nye i Danmark, forstår baggrunden for deres barns deltagelse og forventede udbytte af fritidsjob. Fritidsjob er således typisk et ukendt begreb for forældre, som ikke er opvokset i Danmark, men de får gennem indsatserne mulighed for en introduktion, som stiller dem mere lige med øvrige forældre.

Enkelte indsats afholder også et indledende møde med både den unge og dennes forældre. På disse opstartsmøder lærer fritidsjobaktøren den unge at kende og får samtidig en indsigt i den unges familiemæssige relationer og baggrund, fx viden om forældrenes egen beskæftigelsessituation, søskendes erfaring med fritidsjob og uddannelse osv. På disse møder er det også muligt at give forældrene en grundig introduktion til hele fritidsjobområdet, ligesom både den unge og forældrene orienteres om indsatsen, dens aktiviteter, gevinsten ved et fritidsjob, og hvad jobbet kræver af opbakning fra hjemmet osv.

CITAT, FRITIDSJOBÅKTØR

”Det kan virke utroligt banalt og indlysende at fortælle om fritidsjob. Men det er gået op for mig, at hele kulturen omkring det at gå på arbejde i en dansk kontekst er ny for mange af forældrene med flygtningebaggrund. På mødet taler vi også om lavpraktiske ting som pauser, brug af mobiltelefon og mødedisciplin mv.”

Disse opstartsmøder holdes i hjemmet eller på skolen, biblioteket eller projektkontoret mv. – afhængigt af forældrenes ønsker og indsatsens muligheder. Det prioriteres dog at holde hjemmemøder, når det handler om nytilkomne borgere for at skabe ro og tryghed.

7.2 Forældremøder, workshops og ad hoc kontakt

Nogle fritidsjobindsatser afholder fælles forældremøder med karakter af informationsmøder eller workshops. Denne kontaktform er imidlertid ikke så udbredt, da det kan være vanskeligt at sikre den nødvendige forældretilslutning, ligesom sådanne mødefora skal skræddersys til forældretilslutningen og deres forskellige vidensgrundlag og sprogkunderskaber mv.

Møderne er målrettet forældre til unge, der skal til at søge et fritidsjob eller har fået et fritidsjob. På mødet får forældrene typisk både en introduktion til indsatsen og til fritidsjobområdet – herunder information om gældende lovgivning, brancher, ansættelsesformer osv. De får også råd og hjælp til, hvordan de kan støtte deres børn i søgning og varetagelsen af fritidsjob. Forældrene søges således klædt på til at kunne hjælpe og besvare spørgsmål fra deres børn, samtidig med at de også selv får en øget indsigt i både uddannelsessystemets og arbejdsmarkedets rammer.

Omfanget af fællesmøder afhænger både af projektets målgruppe (fx forældrenes sprogbarrierer) og projektets fokus. Afdækningen viser, at der ved nogle af de virksomhedsafholdte forældremøder opleves en større opbakning end ved

forældremøder afholdt af øvrige projektaktører. Det skal dog her tages i betragtning, at der er tale om relativt få indsatser, som har afholdt sådanne forældremøder.

Udover forældremøder, som afholdes i forbindelse med den egentlige fritidsjobindsats, gennemføres der i flere boligsociale områder også øvrige borger- og forældremøder. Her indgår bl.a. også fritidsjobintroduktion og besøg hos uddannelsesinstitutioner i de øvrige møder som en del af en helhedsorienteret borgerstrategi.

For flere tilbud er det samtidig en naturlig del, at der tages kontakt til forældre, hvis der opstår uventede problemer, som har betydning for barnets deltagelse i indsatsen og varetagelse af fritidsjob. Det kan fx være i form af gentagende udeblivelser fra aftaler eller et mismatch mellem forældrenes regler og fritidsjobbets krav²⁷.

7.3 Forældrene henvender sig selv

Mange af de afdækkede fritidsjobindsatser oplever, at forældre selv opsøger dem – primært for at høre, om indsatsen kan hjælpe deres barn med at finde et fritidsjob. Dette sker typisk hos aktører forankret i skoler eller boligsociale helhedsplaner, som forældrene i forvejen har kendskab og tillid til.

Ved den forældreinitierede kontakt er der ikke nødvendigvis en efterfølgende tættere kontakt mellem forælder og vejleder, end der ville have været, hvis den unge selv havde henvendt sig. Omvendt er der i lokale indsatser større sandsynlighed for, at fritidsjobvejlederen fra fx helhedsplanen møder forældrene tilfældigt i nærområdet og ad den vej får en opfølgende dialog.

Stor set alle fritidsaktører, som er forankret i lokalområdet, forklarer i interviews, at viden om indsatserne spreder sig som ringe i vandet. Når de hjælper unge i job, er der typisk flere, som efterfølgende selv henvender sig. Viden spredes således både fra ung til ung, men også fra forældre til andre forældre.

CITAT, FRITIDSJOB AKTØR

”Forældrene kommer selv til os, fordi de gerne vil kunne hjælpe deres børn til at få et fritidsjob. De har typisk hørt om indsatsen fra andre, og de har fået en tro på, at deres barn vil kunne finde og få et fritidsjob.”

Fritidsjobaktører fortæller, at forældre, som selv henvender sig, typisk mangler viden om, hvor og hvordan deres barn kan søge og få fritidsjob. De kan derfor ikke guide deres barn, selvom de er opmærksomme på, at deres barn vil kunne have gavn af et fritidsjob.

Nogle forældre fortæller i interviews også, at deres barn ikke lytter til dem og/eller ikke ønsker at få et job. Forældrene efterspørger således den autoritet, som de oplever vil være knyttet til fritidsjobaktøren.

²⁷ Et eksempel herpå er bl.a., hvis forældrene kun vil lade deres barn have fritidsjob i lokalområdet, hvor der ikke er arbejdspladser, fx i et almennyttigt boligområde.

Forældrene, som selv henvender sig, er iflg. aktører og forældre oftest blevet opmærksomme på muligheden for fritidsjobvejledning gennem bekendte, sociale medier, netværk og/eller omtale på fx skoler.

7.4 Samlet

Praksisafdækningen viser, at fritidsjobindsatserne har forskellige tilgange til forældreinddragelse, som kan skabe og understøtte dialogen med familien. Det er iflg. de afdækkede indsatser især forældre, som ikke kender til uddannelsesmuligheder og arbejdsmarked i Danmark, der har stort udbytte af kontakten med fritidsjobindsatsen.

Det er samtidig væsentligt at pointere, at nogle unge ikke har forældrenes opbakning til at søge og passe et fritidsjob. Der foretages derfor i den enkelte indsats en konkret vurdering af, hvorvidt og hvordan man kan inddrage forældrene i processen.

8. Kort rids af aktivitetsformer

I dette afsnit beskrives de aktiviteter, som har været gennemgående i de fritidsjobindsatser, der har indgået i nærværende praksisafdækning. Beskrivelsen er ikke udtømmende, men giver en baggrundsforståelse af fritidsjobmodellernes fundament i Danmark (og Norden)²⁸.

Udvikling af og indsigt i personlige og sociale kompetencer

Flere af afdækningens fritidsjobindsatser arbejder med personlig og social kompetenceudvikling, hvor de unge får en indsigt i deres egen identitet og ser deres kompetencer i et nyt perspektiv. De unge lærer at indgå i sociale fællesskaber og får gennem samtaler og øvelser indblik i deres eget udgangspunkt og værdier²⁹. Kompetenceforløbene skal således bidrage til at udvikle og styrke de unges selvværd, da kendskabet til og troen på eget potentiale vil kunne hjælpe dem på deres vej mod såvel fritidsjob som uddannelse.

Hjælp til at skrive jobansøgning og CV

Det indgår som et element i hovedparten af afdækningens fritidsjobindsatser, at de unge får hjælp til selve jobsøgningsprocessen. Det gælder både viden omkring mulige jobområder, vejledning til udarbejdelse af ansøgning, håndtering af feedback på ansøgning osv.

Det går ligeledes igen i hovedparten af de afdækkede indsatser, at det er den unge selv, der skal skrive ansøgningen og CV, men med hjælp og støtte fra fritidsjobmedarbejderen. Den unge får typisk hjælpen ved et personligt møde og/eller via digital vejledning. Når ansøgningen er skrevet, afleverer den unge oftest selv ansøgningen personligt til virksomheden, men andre gange foretrækkes det af virksomheden, at ansøgning sendes elektronisk eller per post. Også denne del af ansøgningsprocessen afkodes i støtte med vejlederen. Måden, hvorpå den unge afleverer ansøgningen, er flere steder fokuspunkt i selve vejledningen, ligesom der sker en opfølgning på den unges oplevelse med afleveringen og virksomhedens svar.

Kontakt til virksomheder og fokus på jobåbninger

Mange fritidsjobindsatser hjælper også de unge med at finde jobåbninger – det kan være i indsatsens egen organisation (fx en socialøkonomisk virksomhed eller i et boligsocialt projekt) eller hos en ordinær virksomhed (offentlig som privat).

Indsatserne har således en opsøgende opgave ift. at finde jobåbninger og samtidig sprede viden om fritidsjobindsatsen til lokale virksomheder. Fritidsjobindsatserne arbejder her med at få virksomhederne til at få tillid til projektet som eventuel

²⁸ Viden er indhentet fra materialestudier samt interviews med unge, forældre og aktører fra fritidsjobindsatser. For metode henvises til bilag.

²⁹ Der anvendes bl.a. uddannelses- og dannelseskonceptet MiLife, der har fokus på socio-emotionel læring (SEL) og 21st century skills – målrettet børn og unge fra 5-25 år (jf. MiLife.dk)

rekrutteringsvej. Den personlige kontakt mellem fritidsjobindsatsen og virksomheden er med til at skabe det rette match mellem ung og virksomhed.

I de fritidsjobindsatser, som anvender egne og indslusende jobforløb, får den unge under trygge rammer mulighed for at udføre opgaver, som ligger tæt op ad ordinære fritidsjob. Det er således tale om unge (ofte under 15 år), som har utilstrækkelige kompetencer til at varetage et ordinært fritidsjob. Der er typisk tale om lommepengejobs med enkle opgaver og sideløbende træning af sociale og personlige kompetencer. De unge lærer i et beskyttet rum at indgå i det sociale miljø på en arbejdsplads og navigere under de forventninger, der stilles ift. mødetider, pauser og brug af mobiltelefon i arbejdstiden osv.

Jobkurser

Flere fritidsjobindsatser gennemfører også jobkurser for unge. Nogle af disse kurser afholdes i samarbejde med SSP eller skoler etc. Her orienteres unge om veje til søgning af fritidsjob, eksempler på ansøgninger og jobbeskrivelser, ligesom de introduceres til indsatser, der kan give dem en individuel hjælp. Kurserne giver således de unge mere viden om fritidsjob og hjælpemuligheder.

Træning af jobsamtaler

Mange fritidsjobindsatser gennemfører træning af jobsamtaler med de unge. De unge forberedes på nogle af de spørgsmål, som de vil kunne møde til en jobsamtale. De får derved mulighed for at overveje, hvordan de bedst kan præsentere sig selv og deres kompetencer over for en potentiel arbejdsgiver. Med i rådgivningen kan også høre guidance ift. fremtoning, kropssprog, normer og samtaleemner. Flere projekter afprøver også en konkret samtalesituation.

Mentorfunktion

Nogle af fritidsjobindsatserne har en formel eller uformel mentorrolle for de unge. Mentorrollen tilknyttes, når det er vurderingen, at der er tale om en ung med behov for en tæt og håndholdt indsats. Nogle steder er der tale om en mentorfunktion som en del af en socialfaglig foranstaltning, men hyppigst er mentorrådgivningen ifm. fritidsjob uden tilknytning til en børn- og ungesag.

Mentoren hjælper typisk den unge med at finde fodfæste i fritidsjobbet og sikre en balance mellem skole og familieliv. Mentoren kan også i opstarten af jobbet være med til at hindre misforståelser mellem virksomhed og den unge fritidsjobber. Nogle af fritidsjobaktørerne har således en støttende funktion overfor virksomhederne, der ansætter den unge. Fritidsjobaktørerne har ofte en indsigt i de unges styrker og svagheder, som kan være vigtige for arbejdsgiveren at kende og tage hensyn til.

Forældrekontakt

Flere fritidsjobindsatser har en indledende og evt. opfølgende forældrekontakt. Der kan både være tale om telefoniske kontakter, individuelle møder og/eller fællesmøder. Forældremøderne afholdes typisk i forbindelse med opstart af forløb, men kan også afholdes senere i forløb, hvis der er særlige forhold omkring den unge eller jobbet, som gør det hensigtsmæssigt at inddrage forældrene.

Fællesmøderne anvendes typisk, når flere forældre har brug for samme information – fx ved information om et holdforløb eller information om arbejdsmarkedsregler. De enkeltvise møder iværksættes i højere grad, når den unge har brug for en mere håndholdt indsats.

Forældrekontakten har primært til formål at give forældrene kendskab til og tryghed ved den jobindsats, som deres barn er en del af, men er også med til at få tydeliggjort eventuelle barrierer i hjemmet, som der skal arbejdes med i forløbet. Det kan fx være, at forældrene har svært ved at se fritidsjobbet som en vej til uddannelse, ligesom der kan være usikkerhed forbundet med, at deres barn arbejder i en anden del af byen og/eller i aftentimer osv. Særligt i familier, som er uvante med dansk kultur og arbejdsmarked, er forældrekontakten vigtig.

Samarbejde på tværs

Hovedparten af fritidsjobindsatserne indgår i et samarbejde på tværs med andre unge-aktører, fx skoler, ungdomsklubber, UU-vejledning, ungdomsskoler og boligforeninger mv. Der kan her både være tale om et konkret samarbejde omkring visitation og afvikling af aktiviteter, men også et samarbejde omkring strategier ud fra et fælles vidensgrundlag om områdets unge. Fritidsjobindsatserne og deres resultater bliver således løbende spredt og inddraget i bl.a. kommunale indsatser.

9. Resultater opnået af den unges forældre og familie

Fritidsjobindsatserne henvender sig som nævnt til forskellige målgrupper af unge og har da også forskellig påvirkning af den unges forældre og søskende.

Nedenfor opsamles de positive familie-resultater, som ses af fritidsjobindsatserne i nærværende afdækning. Resultaterne bygger på både interviews med unge, forældre og aktører fra praksisafdækningen, ligesom den inddrager skriftligt materiale (fx evalueringer) fra fritidsjobindsatserne i afdækningen. På trods af at familiedelen fylder en begrænset del af de fleste fritidsjobindsatseres italesatte fokus, er der således gjort positive erfaringer med påvirkning af forældre og familiers holdninger og adfærd.

9.1 Styrket forælderrolle

Afdækningen af fritidsjobindsatserne viser, at forældrene generelt oplever at få en øget indsigt i både fritidsjobområdet og deres barns kompetencer. Indsigten giver forældrene en tryghed ift. at varetage en understøttende rolle i deres børns liv. Ikke kun ift. barnet i fritidsjob, men også i forhold til familiens øvrige børn. Det er især forældrene, som har været i direkte kontakt med fritidsjobaktørerne, som oplever at have fået mere viden.

CITAT, FORÆLDRE TIL UNGE I FRITIDSJOB

”Jeg synes, at forældremødet (om fritidsjob, red.) var godt og gav mig mere viden om projektet og min søns muligheder. Der er så meget, man kan og mange forskellige veje, som man ikke som forældre nødvendigvis kender til.”

”Jeg har gennem projektet lært om regler og tilbud på arbejdsmarkedet for unge. Og det var især det, som interesserede mig. Der er mange ting, som forældre hele tiden skal holde styr på. Vi havde aldrig selv fundet ud af det.”

I interviews svarer hovedparten af de forældre, som har været i dialog med indsatsen, at de føler sig bedre klædt på til at støtte deres børn i deres fritidsjob og uddannelsesvalg. De oplever at få et vidensløft, som også anerkendes og ses af deres barn/børn. Det gælder både ift. den grundlæggende indsigt i værdien af og krav til fritidsjob, men også i forhold til at kunne tale med barnet om fremtidsmuligheder og veje til job. Forældrene ser sig således bedre i stand til både at forstå og rådgive deres børn omkring de muligheder, som findes.

Både forældre opvokset i Danmark og nyankomne forældre oplever at få en øget indsigt i fritidsjobindsatsen og jobmarkedet mv. Det er dog især forældre, som ikke har kendskab til det danske uddannelsessystem og arbejdsmarked, som oplever, at deres forælderrolle og autoritet styrkes gennem indsatsen.

CITAT, FORÆLDRE TIL UNGE I FRITIDSJOB (etnisk minoritetsbaggrund)

”Vi kom til Danmark for 6 år siden, og meget i Danmark er anderledes end i Syrien.

Et fritidsjob giver gode oplevelser, som er vigtige. Det vidste jeg ikke før, men det ved jeg nu. Og mine drenge siger det også. Jeg kan mærke på dem, at de oplever ting, der gør dem glade. De går på arbejde og lærer, hvordan man arbejder, og hvordan systemet er i Danmark. Og jeg lærer det også.”

”Som barn vil man altid have hjælp af sin far, men jeg kunne ikke hjælpe min dreng, for jeg kendte ikke til arbejde i Danmark. Det gør jeg nu.”

9.2 Betydning for forældrenes kendskab til og syn på uddannelse og job

Det er gennemgående i afdækningen, at forældrene gennem de unges kontakt med fritidsjobindsatsen får en øget viden om arbejdsmarkedet, jobtyper og/eller veje dertil.

Både de unge, forældre og aktørerne fra praksisafdækningen fremhæver i interviews, at barnets fritidsjob har været med til at ændre både barnets og familiens viden om og syn på uddannelsesveje og jobmuligheder. Som eksempel nævnes det af flere børn og deres forældre, at de har fået en ny opfattelse af job i supermarkeder.

CITAT, FRITIDSJOB AKTØR

”For nogle unge og forældre er supermarked ikke vejen til karriere. Vi inviterer derfor både forældre og unge til samme infoarrangement. Forældrene får øjnene op for, at der er mange veje til en god uddannelse. De hører fx, at man på få år kan skabe sig en job- og uddannelsesvej gennem fritidsjob.”

Flere af de unge i fritidsjob fortæller, at de indledende har været nervøse for, om de kunne klare travlhed og kundekontakt ved kassen, ligesom de har været usikre på, hvilke jobfunktioner der ellers var forbundet med ansættelse i detailbranchen. Denne nervøsitet og usikkerhed er de imidlertid overkommet, når de først er blevet oplært og har prøvet en hverdag på jobbet. Gennem ansættelsen har mange af de unge og deres forældre således fået et ændret syn på nye jobområder, som også kan åbne døre for senere uddannelsesforløb og lederjobs.

CITAT, FRITIDSJOB AKTØR

”Unge skal jo ret tidligt vide, hvad pokker de vil uddanne sig som og arbejde med, når de bliver voksne – og hvordan skal de dog vide det, hvis de aldrig rigtig har arbejdet med noget. Ved at have fritidsjob i fx en butik kan det godt være, at de finder ud af, at det dér skal de slet ikke beskæftige sig med senere – men det er jo også nyttig viden. Både for de unge og deres forældre.”

Uddannelsesveje og arbejdsmarkedet har ændret sig gennem de seneste 10 år. De fleste forældre vil derfor opleve, at krav, muligheder og regler for job og uddannelse er anderledes, end da de selv var unge. Hovedparten af forældrene fortæller derfor også i interviews, at de har fået ny viden, da deres børn startede i fritidsjob(-indsats). Men interviews med forældre, unge og aktører afslører, at særligt familier med etnisk minoritetsbaggrund, som er nye i Danmark og/eller helt ubekendte med det danske uddannelses- og jobsystem, har fået ny indsigt, som er med til at rykke deres oplevelser af deres barns muligheder og kompetencer.

Der er således barrierer hos nogle forældre – barrierer, som ofte skyldes manglende indsigt i fritidsjobbets betydning. Der kan fx være typer af fritidsjob, som kan være meget attraktive og relevante for barnets kompetenceudvikling, men som for nogle forældre virker formålsløse, da lønnen enten er beskednen og/eller jobbet synes irrelevant.

CITAT, FORÆLDER

”Min datter har fået fritidsjob på kontor, og de (fritidsjobaktøren, red.) vil ikke være med til at give hende et andet job. Hun tjener ikke særlig mange penge der, og det vil være bedre, hvis hun kan få arbejde i Netto eller Fakta, hvor hun tjener flere penge.”

CITAT, FRITIDSJOBÅKTØR

”Jeg er i dialog med en mor, som gerne vil have, at hendes børn får flere timer. Hun (moderen, red.) vil gerne have, at de tjener flere penge til husstanden. Det nytter bare ikke - jeg bliver nødt til at tage hensyn til børnenes muligheder og motivation.”

Det fremgår også af interviews med såvel fritidsjobaktører som unge og forældre, at nogle forældre ikke ønsker, at deres barn arbejder udenfor deres eget lokalområde, ligesom nogle forældre har det svært med, at deres barn er ude, når det er mørkt (hvad der i vinterhalvåret er en stor del af dagen). Her peger undersøgelsen på, at en dialog om muligheder og risici kan være med til at styrke forældrenes tryghed og dermed give teenageren mere frihed til at kunne varetage et fritidsjob. Den øgede tryghed og frihed vil forventeligt også kunne komme den unge til gavn ift. at kunne deltage i sociale aktiviteter, sportsbegivenheder, klassearrangementer etc.

Også forældre til særligt udfordrede børn (fx med ADHD) kan få en værdifuld ny viden gennem fritidsjobindsatsen. I interviews fortæller både forældre til udfordrede børn og indsatsaktører, at forældrene kan have svært ved at se, hvor der er plads til deres barn i uddannelses- og jobverden. Gennem fritidsjobindsatsen har de set, at der er jobområder og -funktioner, som vil kunne matche med deres børns kompetencer og hensynsbehov.

CITAT, FORÆLDER

”Jeg har fået øje på nogle jobs, som jeg slet ikke havde tænkt på for min datter. Hun er udfordret på nogle områder, som har gjort det svært for mig at se, hvilke arbejdspladser der både nu og senere kan være en mulighed.”

9.3 Ændringer i forældre og søskendes egen beskæftigelsessituation eller uddannelsesvalg

Afdækningen af fritidsjobindsatser peger på, at familier – forældre og søskende - gennem fritidsjobindsatsen får en bedre forståelse for arbejdsmarkedets opbygning og arbejdspladskulturer. De får samtidig også indsigt i konkrete virksomheder og jobfunktioner.

Det er da også et gennemgående udsagn fra både unge, forældre og aktører, at ældre søskendes succeser i fritidsjob inspirerer de yngre søskende. Der er således familier, hvor alle deres børn nu har fået fritidsjob, efter at deres ældste barn fandt ud af, hvad det vil sige at have et fritidsjob, og hvordan man kan søge det.

CITAT, FORÆLDER

”Hans storesøster var den første til at få et fritidsjob, og hun hjalp også ham til at få et job. Da hun fik et job, fik mange af hendes venner også et job. Tit var det samme sted, at de fik et job, fordi de hjælper hinanden ind. Arbejdet smitter af på de andre.”

Afdækningen tegner ikke overraskende et billede af, at det især er i familier, som ikke er bekendte med det danske uddannelses- og beskæftigelsessystem, at fritidsjobbet giver øget viden om jobmuligheder.

CITAT, FORÆLDER

”Bare der dog var sådan noget her for os (fritidsjobhjælp, red.), for vi kender jo ikke noget til det her. Det hjælper for mere end bare den unge. Nu har mine andre børn også fået job.”

I enkelte af de afdækkede indsatses har fritidsjobaktøren en rolle med karakter af mentor eller personlig vejleder, der også anvendes af familien (selvom det er en den unge, der har mentor tilknyttet). Fx har en mor fået hjælp ift. problemer med sin uddannelse, ligesom en far har fået job gennem indsatsen.

CITAT, FRITIDSJOBÅKTØR

”De unge spørger jævnligt, om jeg kan hjælpe med job til deres mor. Det står godt nok ikke beskrevet nogen steder, at det er min funktion, men jeg har hjulpet med det.”

CITAT, FORÆLDER

”Mine to drenge har nu fritidsjob og lærer, hvordan man går på arbejde. Før havde jeg ikke selv noget arbejde, så drengene vidste heller ikke, hvordan det var at være på job. Men drengenes job gav mig mod til selv at finde job. Nu kan min yngste søn se, at både mor og brødre går på arbejde. Og lige så snart han er gammel nok til det, vil han også arbejde.”

Ændringen i forældre og søskendes beskæftigelsessituation kan således både ske indirekte ved at familien gennem fritidsjobbet får øget tro på egne muligheder, men også direkte ved at søskende og forældre selv opsøger fritidsjobvejlederen og beder om hjælp.

9.4 Stolthed og status

Det går igen i interviews med de unge, forældre og fritidsjobaktører, at forældrene er stolte af deres børn og deres fritidsjob. Den unges fritidsjob er især med til at bringe stolthed og status ind i de familier med etnisk minoritetsbaggrund, der endnu ikke selv har fået etableret tilknytning til det danske arbejdsmarked. Det giver samtidig forældrene en tro på, at det godt kan lykkes, og at det danske arbejdsmarked også er åbent for dem.

CITAT, FORÆLDER

”Min søn arbejder på hotel, og det er han så glad for. Jeg er meget glad på hans vegne. De har også ringet og sagt til mig, at de er meget glade for ham. De siger også, at han er en stærk, hurtig og glad dreng. Det gør mig stolt.”

”Nu forstår jeg det danske arbejdsmarked meget bedre. Og jeg taler med min søns chef, og chefen spørger også mig hvordan det går. Det gør mig glad, at de interesserer sig for mig. Og min yngste søn arbejder i Fakta – de siger, at min søn er den bedste arbejder, de har ansat. Det gør mig meget glad og meget stolt.”

Der ses således en tendens til, at der i familierne skabes en lyst til og tro på, at andre i familien også kan finde job.

Det er samtidig erfaringen fra flere indsatser, at det har stor betydning for nogle forældre, at deres børn får job lokalt. De oplever, at flere forældre får øget selvtillid og tør være mere deltagende i lokalsamfundets øvrige aktiviteter, når deres barn har en anerkendt og positiv rolle i nærmiljøet (fx ved at arbejde i Fakta). Fritidsjobbet er således ikke alene barnets succes, men kan opleves som hele familiens succeshistorie.

CITAT, FRITIDSJOBÅKTØR

”Forældrene bliver indelukkede, når de kun får dårlig feedback om, at de fx ikke har styr på børnene. Når deres barn får et job lokalt, som alle andre kan se, lægges der mærke til deres barn for noget positivt. Nu gør de unge noget sejt, og det bliver mere ”nu skal du se her”. Og så styrkes forældrenes selvværd, og de tør fx byde ind med mad til fællesarrangementer.”

9.5 Skaber den unges fritidsjob rum for bedre trivsel i familien?

Undersøgelsen peger på, at fritidsjobindsatserne kan have indvirkning på den almene trivsel hos den unge og dennes familie. Der er her tale om forskellige typer af påvirkning afhængigt af den unges og familiens karakteristika.

En række af fritidsjobindsatserne er således målrettet unge, som har særlige udfordringer ift. kognitive kompetencer og psykiske lidelser mv. Afdækningen tyder på, at fritidsjobindsatsen kan gøre en særligt stor forskel for trivsel i disse familier. Det er således ikke alene den unge, men også dennes familie som oplever en ændret og bedre hverdag. Der er tale om unge, som har det svært i skolen, og hvor både de unge og deres familie kan have vanskeligt ved at se fremtidsmuligheder. Fritidsjobindsatsen fungerer – iflg. forældre og fritidsjobaktører - her som en øjenåbner for både den unge og forældrene, ligesom indsatsen konkret kan afhjælpe nogle af hverdagens udfordringer i hjemmet.

CITAT, FORÆLDRE

”Det, at man som forældre kan få den hjælp, har virkelig været en kæmpe lettelse. Jeg er bare så taknemmelig. Det giver så meget mere overskud. Vinklen på barnet er selvfølgelig primær, men det giver bare så meget ekstra luft i familien. Jeg fik frigivet energi.”

”Min datter har fået troen på sig selv, og at hun kan noget, gøre en forskel og bidrage med noget. Hun har tidligere haft angst, men har helt klart færre symptomer i dag. Hun har fået et netværk på arbejdspladsen og været en del af et godt samarbejde.”

Men også andre familier oplever, at de unge udvikler sig meget gennem fritidsjobbet ved fx at få mere selvværd og ansvarlighed. Det giver mere ro på familielivet derhjemme. De unge bliver også mere opmærksomme på deres egen og familiens trivsel i andre sammenhænge.

Enkelte forældre og unge udtrykker ligeledes, at fritidsjobbet smitter positivt af på den unges indsats i skolen, men også at det har en betydning for forældrenes og søskendes syn på de unge. Selvom flere forældre peger på udfordringer ift. at afstemme de unges arbejdstider med familiens øvrige gøremål, er det overordnede indtryk, at fritidsjobbet har givet et løft til trivslen i disse udsatte unges familier.

CITAT, FORÆLDER

”Mine børn har fået mere selvtillid af fritidsjobbet, og det stråler ud af dem. De er også begyndt at være mere ansvarlige, fordi de siger til mig, at jeg skal huske det og det. F.eks. aftaler og indkøb. Det er meget sjovt, at de gerne vil huske mig på det, når det er mig, som har skullet huske dem på aftaler i så mange år.”

En anden og vigtig pointe fra interviews med forældre og aktører i afdækningen har været, at det øger forældrenes tryghedsfølelse, at deres barn har noget sundt at lave om eftermiddagen og ikke hænger ud på gaden. Mange forældre – især i udsatte

boligområder – udtrykker således frygt for, at deres barn havner i dårligt selskab, og at fritidsjobindsatsen har givet dem færre bekymringer i hverdagen.

CITAT, FORÆLDRE

”Min søn er blevet meget mere ansvarlig (gennem fritidsjobbet, red.). Og så er jeg rigtig glad for, at det holder ham væk fra gaden. Det er en stille indgang til voksenlivet”.

”Når mit barn er i fritidsjob, så er jeg ikke bekymret. Jeg ved, at han er på arbejde, og jeg ved, at han ikke laver ballade. Jeg er tryk, for jeg ved, hvad han laver.”

I nogle familier har det også været frustrerende for forældrene, at de har haft det økonomisk svært og derfor ikke haft mulighed for at hjælpe deres børn med lommepenge.

CITAT, UNG

”Jeg har ikke været så lang tid i Danmark. Min familie er flyttet hertil pga. af krigen (i Syrien, red.). Jeg vil rigtig gerne have et job, så jeg kan tjene nogle penge og hjælpe mine forældre. De har gjort meget for mig, og mine penge kan give os alle et bedre liv. Fritidsjobbet hjælper mig også til at blive bedre til dansk. Det kan jeg bruge i skolen.”

Afdækningen peger på, at fritidsjobbet har givet mange unge mulighed for at opleve sig som økonomisk og socialt mere lige med andre unge. De får råd til at spare op til telefon eller nyt tøj eller gå i biografen mv. Nogle af de unge bidrager også med penge til en trængt familiehusholdning. Pengene opleves derfor at styrke trivlsen hos primært den unge, men også familien.

9.6 Kompetencer ift. viden om brug af NemID, lønsedler, feriepenge osv.

Der er – når man træder ind på arbejdsmarkedet i Danmark – en række regler og procedurer. Man skal fx have oprettet en NEM-konto og have adgang til e-boks osv. Derudover skal man også kunne læse og forstå sin lønseddel, så man kan se, om det udbetalte beløb stemmer med den optjente løn. Der er tale om opgaver, som kan være udfordrende for rigtig mange borgere – også selvom man er opvokset i Danmark. Opgaven er ikke uventet særligt svært for de forældre, som ikke er opvokset i Danmark og måske samtidig har sproglige problemer.

Flere af fritidsjobindsatserne henvender sig til udsatte unge, hvor deres forældre netop selv mangler basale kompetencer ift. at kunne anvende NemID, oprette bankkonto, læse lønsedler mv. De unge undervises da også typisk gennem fritidsjobindsatsen i disse kompetencer, som de så giver videre til forældrene. Det er enten de unge selv, som formidler viden til forældrene, eller fritidsjobaktøren, som rådgiver forældrene herom.

CITAT, FRITIDSJOBAKTØR

”Jeg bliver spurgt til råds om familiernes andre problemer – om fx deres egne jobmuligheder. Og nogle familier har også brug for hjælp til at læse lønseddel, bruge NemID og lignende. De har tillid til mig og tør godt spørge om ting, som de ikke forstår.”

CITAT, FORÆLDER

”Vi har tillid til dem (fritidsjobprojektet, red). De tror på, at vi kan.”

Fritidsjobaktørerne fortæller således om, hvordan de giver nogle forældre vejledning i alt fra at oprette lønkonto til at logge ind med NemID og tjekke feriepenge etc. Der er tale om almene kompetencer, som forældrene fx også skal bruge i deres egen bankkontakt og adgang til borger.dk. Forældrene har ikke tidligere lært dette (selvom de måske er blevet introduceret for dette gennem fx jobcenter), og de fortæller selv, at de gennem deres barns tilknytning til fritidsjob, har fået nye kompetencer ift. at kunne forstå og deltage i samfundet omkring dem. Dette er særligt udtalt for forældre, som er nye i Danmark og/eller har beskedne dansksproglige kompetencer.

10. Konklusioner og anbefalinger

Undersøgelsen har haft som overordnet formål at afdække, om fritidsjob for udsatte unge kan skabe viden, positive forandringer og være løftestang for familien.

Resultatet viser, at fritidsjobbet kan gøre en forskel for både den unge og dennes familie. Der er dog på området endnu ekstremt begrænset viden at hente fra forskning. Hvor fritidsjobbets betydning for den unge – og familiens betydning for den unges opnåelse af fritidsjob – er velbelyst i forskning, er fritidsjobbets familiepåvirkning ikke afdækket og dokumenteret. Derfor bygger konklusioner og anbefalinger også primært på den store viden og erfaring, som er blevet indsamlet gennem praksisresultater fra tidligere og nuværende fritidsjobindsatser i Danmark.

10.1 Konklusioner

Fritidsjob kan styrke familiens kendskab til arbejdsmarked og ungeliv

Især familier med svag eller ingen tilknytning til arbejdsmarkedet kan have gavn af fritidsjobindsatserne, da den unges job kan bringe en arbejdsidentitet og et arbejdsmarkedskendskab ind i familien. Fritidsjobbet kan i særlig grad give en indsigt og hjælp til familier, som er nye i Danmark og derfor ikke kender til uddannelsessystem eller beskæftigelsesmuligheder.

Undersøgelsen viser også, at fritidsjobindsatsen er med til at give familierne en konkret viden om, hvordan man søger et fritidsjob, og hvad jobbet indebærer mv.

Nogle familier har indledende et ønske om, at deres børn ikke skal have fritidsjob. Dette kan fx skyldes, at forældrene er bange for, at det går ud over barnets skolegang, eller at de har familieregler, som ikke matcher jobkrav (fx arbejdstider). Undersøgelsen peger på, at denne holdning kan ændres gennem fritidsjobindsatsen. Forældre og unge (samt fritidsjobaktører) har således oplevet, at skeptiske forældre har ændret holdning omkring deres barns deltagelse i fritidsjob, hvilket har haft betydning for både barnets jobmuligheder, men også dets øvrige rammer for deltagelse i aktiviteter udenfor hjemmet, fx sport.

Fritidsjob kan øge den oplevede tryghed og trivsel i familierne

Undersøgelsen peger på, at fritidsjobbet også har en trivselsskabende virkning for unge og deres forældre – ikke mindst i et tryghedsskabende aspekt. De kriminalitetstruede unge udtrykker, at de har fået nye venner, noget at lave og en indtægt, som giver dem mulighed for at købe ting på lige fod med deres venner. Det er dog især forældrene, som giver udtryk for, at de har få en øget ro i hverdagen og en oplevet større tryghed i familien.

I familier, hvor den unge har store personlige udfordringer ift. psykiske lidelser, udviklingsforstyrrelser mv., giver fritidsjobindsatsen familierne en håndsrækning ift. at skabe mere overskud i hverdagen. Forældrene udtrykker, at deres hverdag er meget presset, når de skal hjælpe deres barn med mange af de opgaver, som andre unge selv varetager. Fritidsjobindsatsen bidrager derfor både med at hjælpe barnet/den unge til

en aktiv fritid, give øget selvværd og en afklaring ift. senere uddannelses- og jobmuligheder. Det skaber overskud i hjemmet, så forældrene kan være andet og mere for deres børn end alene at være koordinator for praktiske opgaver.

Fritidsjob kan bidrage til status og anerkendelse i nærområdet

Fritidsjobbet kan give den unge og dennes familie en succesoplevelse på arbejdsmarkedet, som smitter af på familiens selvværd og sociale engagement. Især familier, som selv har svag eller ingen tilknytning til arbejdsmarkedet, og/eller som har oplevet en negativ kontakt med skolesystem etc., får en fornyet tro på fremtiden og en stolthed over deres barn. Undersøgelsen peger således på, at fritidsjobbet kan bringe stolthed ind i udsatte familier og derved være med til at øge hele familiens status og trivsel.

En række af fritidsjobindsatserne har fokus på netop familier, hvor den unge gennem længere tid har haft ikke-lovligt fravær i skolen, har været fristet af ”dårligt selskab” og/eller har givet forældrene en række andre bekymringer. Samtidig er der også familier, hvor den unge har klaret sig godt i skolen, men hvor familien alligevel oplever det som svært at indgå på lige fod med andre familier i fx forældremøder, boligsociale tilbud og aktiviteter. Familierne får gennem deres barns synlige succes i fritidsjob mere selvtillid og lyst til at deltage i sociale aktiviteter, og forældre fortæller fx, at de – nu hvor deres søn sidder ved kassen i supermarkedet – er stolte over at gå ned at handle og fortælle andre kunder, at det er deres søn.

Den unge i centrum – forældre på sidelinjen

Nogle af fritidsjobindsatserne har ikke en systematisk forældrekontakt, mens andre har en fast indledende kontakt til forældrene med efterfølgende løbende dialog. Afdækningen peger på, at begge typer af indsatser kan påvirke forældrenes viden og holdninger, men det er dog kendetegnende, at den størst oplevede påvirkning af familien sker, når der har været tale om en indsats, som systematisk har involveret forældrene gennem fx et personligt møde mellem rådgiver og forældre. Dette har især en gavnlig virkning i familier, som har etnisk minoritetsbaggrund og manglende forudsætninger for at kende til fritidsjob og deres sammenhæng med uddannelses- og jobmuligheder.

Det er centralt og gennemgående for indsatserne, at det er den unge, som er centrum for fritidsjobindsatsen. Dels fordi den unge skal lære at stå alene og (hvis muligt) søge og få jobbet på egen hånd, og dels fordi der er unge, hvor forældrene ikke har ressourcer eller motivation til at hjælpe den unge. Fritidsjobindsatsen bruges således ikke som en direkte løftestang for familien, men kan alligevel have en positiv indflydelse på familien bag barnet.

10.2 anbefalinger

På baggrund af afdækningens resultater gives der her bud på anbefalinger, som vil kunne styrke fritidsjobindsatsers positive familieindflydelse.

Opmærksomhed på de afledte familieeffekter

Det er gennemgående, at der i forsknings- og evalueringsrapporter er begrænset opmærksomhed på fritidsjobindsatsens effekter i familieperspektiv. Og det samme har vist sig at være tilfældet i de enkelte fritidsjobindsatser. Selvom projekterne er opmærksomme på, at deres indsats gør en positiv forskel for andre end den enkelte unge, er der typisk ikke tale om definerede målsætninger og succeskriterier, som retter sig mod familien, ligesom der ikke foreligger egentlig dokumentation for de opnåede resultater på dette område³⁰.

Det anbefales, at fritidsjobindsatser og evalueringer fremadrettet forholder sig til, hvorvidt det er hensigtsmæssigt at definere sådanne mål og herefter følge op på disse. Delmål ift. familiekontakt og -resultater kan og skal dog alene fungere som supplerende i forhold til indsatsernes hovedmålsætninger, der fortsat skal relatere sig til den unge.

Personlig kontakt til forældrene

Fritidsjobindsatser bør have mulighed for tage kontakt til de familier, hvor det vurderes hensigtsmæssigt med en dialog med forældre om både indsatsen og den unges forventede udbytte heraf mv. Manglen på forældrekontakt tilskrives i høj grad utilstrækkelige ressourcer til opgaven, som kan være tidskrævende.

En række indsatser har allerede i varierende omfang en dialog med forældre, men der er behov for at styrke dialogen med forældre – især i familier, som er langt fra arbejdsmarked og erhvervskendskab, men som har en interesse i at sikre deres børn den bedste mulige fremtid. Her vil fritidsjobindsatserne på uformel vis kunne hjælpe familierne med at få en øget viden om, hvad et fritidsjob er og kan. Den unges fritidsjob vil samtidig kunne styrke den unges kompetencer, selvtillid og trivsel, som vil kunne komme hele familien til gavn.

Det er her vigtigt, at der sættes fokus på de forskellige former for effekt, som en fritidsjobindsats kan have for forældre og søskende. Der er således mange typer af afledte effekter, som kan styrkes gennem forskellige tilgange til familierne og den unge. Der findes derfor ikke en enkelt løsning, som kan anvendes til fx både familier til unge med psykiske lidelser, udviklingsforstyrrelser mv. og til familier, som har store egne sociale udfordringer.

Det kan dog på baggrund af fritidsjobindsatsernes erfaringer anbefales, at der til forældre med ringe danskkompetencer laves en personlig rådgivning og dialog – gerne med brug af tolk. Derved får forældrene en introduktion til fritidsjob samt uddannelses- og jobmuligheder i Danmark, som de har brug for, men svært ved selv at

³⁰ Undtaget herfor er helhedsorienterede indsatser, hvor fritidsjobvejledning fx foregår i forbindelse med familiebehandling.

finde. Dialogen giver også muligheden for at påvirke de eventuelle barrierer i familien, som står i vejen for den unges adgang til fritidsjob.

Det er vigtigt at fastholde, at fritidsjobindsatserne også fremover skal foretage et individuelt og professionelt skøn ifm. kontakt til forældre.

Helhedsindsatser for udsatte familier

Der ses ved fritidsjobindsatserne især en tydelig påvirkning af de unge fritidsjobberes søskende. Søkende bliver dels selv interesserede i at få et fritidsjob, ligesom forældrene åbner op for at tænke i nye uddannelses- og jobveje for de yngre søskende. Der kan gennem en familierettet indsats skabes et rum, hvor hjælpen kommer til gode for hele familien.

Der er således flere forældre, som udtaler, at de ville ønske, at der var en sådan åben rådgivning, som også de kunne søge. De forældre, som har begrænset kendskab til arbejdsmarkedet, kunne godt tænke sig en mere uformel hjælp til at kigge ind i forskellige brancher, forstå uddannelsessystemet, læse lønsedler mv. Aktører og forældre udtrykker da også, at det er derfor, at nogle forældre dukker op "uanset" hos fritidsjobvejledere og spørger om hjælp til at skrive ansøgninger eller pege på jobåbninger mv.

Det vil være en anbefaling, at det - udenfor det formelle jobcenterregi - overvejes at oprette en fælles uddannelses- og jobrådgivning for familier, der kan få indsigt i og viden om de muligheder, som tegner sig for familien - hvad enten forældrene er selvforsørgende eller ledige. Der skal ikke være tale om et system, som erstatter eller overtager jobcentrenes opgaver, men et sted hvor både de unge og deres familier kan få hjælp. Indsatserne for hver familie skal kunne koordineres, men de unge skal stadig have en indsats med fokus på dem, mens forældrene vil kunne få en selvstændig hjælp uden at føle, at de skal "mase" sig ind i en ungeindsats.

Samarbejde om indsatser og deling af gode metoder og viden

Undersøgelsen viser, at der generelt er et godt og tværgående aktørsamarbejde i mange fritidsjobindsatser, hvor klubber, skoler, uddannelsesvejledere og virksomheder mv. hver især bidrager med aktiviteter og/eller deling af viden. Og netop dette samarbejde er med til at sikre, at der arbejdes i samme retning hos faglige aktører i såvel NGO-funderede som offentlige og private organisationer. Der er bl.a. et tæt samarbejde mellem kommuner og boligorganisationer, som betyder, at der kan etableres fritidsjobindsatser, som foregår i den unges lokalområde, og som samtidig kan koordineres med kommunens tilbud til udsatte unge og deres familier.

Det må derfor anbefales, at fritidsjobindsatser også fremover gennemføres i samarbejder, der sikrer bred faglighed, og hvor erfaringer og viden deles og anvendes på tværs af organisationer og relevante velfærdsområder.

Bilag A

Metodebeskrivelse

Litteratur- og praksisafdækningen har fulgt to spor, hvis metoder beskrives nedenfor.

A.1. Metoden bag litteraturstudiet

Der er med afdækningen foretaget en indledende og afgrænset litteraturafdækning med fokus på, hvorvidt der i forskningsstudier, konsulentrapporter samt øvrig litteratur findes dokumentation for fritidsjobbets betydning for den unges søskende og forældre.

Metodisk er litteraturstudiet tilvejebragt gennem en systematisk gennemgang af forskningsoversigter, litteraturlister samt elektroniske platforme og databaser for vidensmateriale. Der er tale screening af empiriske forskningsundersøgelser, projektevalueringer, afhandlinger mv. Derudover er der også i litteraturstudiet inddraget relevante evalueringer og indsatsbeskrivelser mv.³¹, som er beslægtede med fritidsjobområdet og har familierelaterede perspektiver og resultater.

Den anvendte metode i litteraturstudiet knytter sig til følgende to opdrag, som har været styrende for den afgrænsede litteraturafsøgning, nemlig:

- ⇒ At der sker en afsøgning og inddragelse af relevante inden- og udenlandske undersøgelser, som er foretaget af organisationer, konsulenthus og forskningsinstitutioner mv.
- ⇒ At litteraturstudiet skal bidrage til at afdække, hvilke indsatser og metoder, der har effekt for hvilke typer af unge og familier og hvorfor.

Der er foretaget både en national og international litteratursøgning, idet søgningen dog har fundet, at relevansen af ungearbejde i en ikke-vestlig kontekst typisk er af lav relevans for genstandsfeltet i Danmark. Derfor er de udvalgte og anvendte artikler udelukkende fra vestlige lande³².

Den viden, som kan trækkes ud af den internationale litteratur, er med den videre afdækning blevet kvalificeret i forhold til en dansk kontekst for at sikre anvendeligheden af resultater. Flere af de amerikanske artikler beskæftiger sig således med motivationen for et fritidsjob, der i amerikansk kontekst ofte er tæt knyttet sammen med familiens mulighed for betaling af undervisningsgebyr i forbindelse med eksempelvis college-ophold. Af denne og andre årsager er der sket en selektion i de amerikanske studier, som ikke har en åbenlys dansk parallel.

³¹ Også omtalt som grå litteratur

³² Der er ved screening af relevant litteratur i alt fremkommet 36 relevante publikationer ved søgningen gennem de anførte søgekilder. Omfanget af relevant litteratur er herefter blevet reduceret til yderligere 29 udgivelser, som er blevet anvendt i udarbejdelse af notatet for litteraturstudiet.

Elektronisk litteratursøgning: Søgekilder

Litteratur er søgt gennem flg. kilder:

- ⇒ ProQuest (akademisk litteraturlibrary)
- ⇒ Web of Science (akademisk litteraturlibrary)
- ⇒ Google Scholar
- ⇒ Bibliotek.dk
- ⇒ Google (alm. søgemaskine)

Derudover er relevant litteratur afsøgt via ”sneboldmetoden” (snowball sampling), hvor litteraturlister fra tilgængelige publikationer er blevet anvendt som inspirationskilde til videre litteratursøgning.

Elektronisk litteratursøgning: Søgeord

Der er med litteratursøgningen anvendt søgeord på dansk, engelsk, norsk og svensk. Det har ikke været muligt at oversætte alle danske søgeord 100 procent direkte, idet den sociale kontekst for og lokale forståelse af fritidsarbejde er forskellig landene imellem. I Norge og Sverige er der således ikke et alment ord, som direkte oversætter det danske ord ”fritidsjob” – forstået som deltidsarbejde for unge under 18 år. I stedet tales om ”ekstrajob” (*extrajobb* og *ekstrajobb* på hhv. svensk og norsk), og de unge opnår ofte erhvervs erfaring i sommerferien, hvorfor sommerjobs er en udbredt terminologi for jobtyper henvendt til mindreårige.

På engelsk er der ligeledes heller ikke ét ord, som rammende oversætter ”fritidsjob” og kan regnes for en udtømmende term for fænomenet. I stedet har vi anvendt en række forskellige engelske søgeord relateret til fritidsjob, herunder *part-time employment, youth/adolescent/teenage employment, leisure job, early employment experience* mv.

I kombination hermed er der anvendt søgeord relateret til familieliv og -medlemmer på de relevante sprog, samt på termer, som relaterer sig til udsatte positioner – i begrebernes forskellige relevante ordklasser (substantiver og adjektiver).

Nedenfor gengives de søgeord, som er anvendt på dansk. Disse søgeord er, i forskellige oversættelser, som sagt ligeledes anvendt på de tre øvrige sprog.

Tabel A1. Anvendte søgeord i litteraturstudiet

Søgeord relateret til FRITIDSJOB	Søgeord relateret til UNGDOM	Søgeord relateret til FAMILIELIV	Søgeord relateret til UDSATHED
Fritidsarbejde/-job, deltidsarbejde/-job, ungearbejde, studiearbejde/-job, arbejdsmarked, erhvervs erfaring, sommerjob	Ung(e), ungdom, teenager(e), pubertet, skoleelev(er), 13-årig(e), 14-årig(e), 15-årig(e), 16-årig(e), 17-årig(e)	Familie, mor, far, forældre, søskende, søster/søstre, bror/brødre, familieliv, familiedynamik, hjem	Udsat(hed), sårbar(hed), socioøkonomisk (status), fattig(dom), arbejdsløs(hed), social klasse/socialklasse, minoritet

Disse søgeord er anvendt i alle potentielle kombinationsmuligheder ved brug af søgemaskinernes almindelige operatører for 'og', 'eller' osv. Formålet har været at danne overblik over alle potentielt relevante udgivelser for derefter at finsortere materialet manuelt.

Sortering og udvælgelse

I søgningen af litteratur er et bredt omfang af studier identificeret og sorteret i forhold til deres relevans for målgruppe og familieperspektiv. I sorteringen er der taget afsæt i nøgleord fundet blandt akademiske key words, overskrifter, resuméer o.l. Denne procedure har mundet ud i et samlet antal anvendelige udgivelser på 36 publikationer (forskningsartikler, bogkapitler, konsulentrapporter, evalueringer og avisartikler).

Den litteratur, som er udvalgt på baggrund af en relevansvurdering, er typisk nyere udgivelser fra årtusindeskiftet og frem – bl.a. nyeste opgørelser fra Danmarks Statistik. Der indgår dog i studiet også udgivelser, typiske amerikanske, fra 1980'erne og 1990'erne. Landene Sverige, Storbritannien, Canada, USA, Australien og naturligvis Danmark er repræsenteret blandt udgivelserne.

A.2. Den praksisnære vidensafdækning

Kortlægningens andet spor baseres på viden og erfaringer fra såvel indsætter, som er støttet af Den A.P. Møllerske Støttefond som viden og erfaringer, der er fremkommet gennem andre fritidsjobindsætter.

Praksisafdækningen omfatter således:

- Relevante praksisnære erfaringer baseret på skriftlig dokumentation og interviews med udvalgte indsætter – ikke finansieret af Den A.P. Møllerske Støttefond
- Evalueringsresultater fra projekter støttet gennem Den A.P. Møllerske Støttefond – baseret på skriftlige evalueringer og interviews
- Viden fra resultatskabende tiltag i nordiske lande – skriftligt materiale

Praksisafdækningens indsætter

Det indledende litteraturstudie skabte et kildegrundlag og kendskab til fritidsjobindsætter med familierelaterede perspektiver. Som supplement hertil er der gennemført en fokuseret søgning af praksiserfaringer og evalueringer mv. – bl.a. via Center for Boligsocial Udvikling, Socialstyrelsen, Nordisk Velfærdscenter og søgetjenesten Google. Denne supplerende afsøgning blev nødvendiggjort af, at der kun i begrænset omfang eksisterede evalueringer med afdækning af fritidsjobindsætsernes familierelaterede perspektiver. Søgningen har haft fokus på eksisterende evalueringer vedrørende fritidsjobindsætter samt videnskataloger med beskrivelse af virkningsfulde indsætter. Via gennemgang af disse indsætter har det været muligt at tage kontakt til relevante fritidsjobindsætter, som selv har peget på andre indsætter, de enten samarbejder med, er inspireret af eller ad anden vej kender til.

Der er således gennemført en snowball-sampling, hvor kontakten til én indsats har skabt viden om og kontakt til andre fritidsjobindsætter osv. Samtidig har der været

rettet kontakt til kommuner og helhedsplaner mv. ift. at afdække, hvilke indsatser som måtte have afløst tidligere og relevante fritids- og familieindsatser.

Kontakten til projektaktører og kommuner gav et overblik ift. fritidsjobindsatserne, hvilket var nødvendigt, da der ikke foreligger skriftlig dokumentation for familieperspektiver og -resultater for de fleste indsatser. Meget få af de evaluerede indsatser havde således et (bevidst) familieperspektiv, ligesom flere af de evaluerede indsatser var ophørt – bl.a. fordi indsatsen var projektfunderet og ikke efterfølgende blev forankret. Med den personlige kontakt til nye som tidligere indsatser blev det muligt at lave en fokuseret screening, som gjorde det muligt at bygge videre på allerede indsamlet viden og dermed styrke kvaliteten og relevansen af det indsamlede vidensgrundlag.

Figur 1. Undersøgellesdesign for praksisafdækning



Udvælgelseskriterier

I dialogen med de udvalgte indsatser blev det gjort tydeligt at fokus for afdækningen var forældreperspektivet, og indsatserne har derfor i den indledende dialog med LG Insight taget stilling til, hvorvidt det var et område, hvor de havde erfaringer og viden at kunne bidrage med.

I udvælgelsen af indsatser med praksisnære erfaringer er der således kigget på, hvem der havde erfaringer og viden om familieperspektivet, som de kunne byde ind med. Alle de inkluderede indsatser er således projekter med direkte eller indirekte forældrekontakt og/eller med mulighed for at trække perspektiver til et generelt familieperspektiv, hvor der også var fokus på søskende.

Samtidig er der tilstræbt variation i de afdækkede indsatser, hvor følgende parametre er taget i betragtning:

- Indsatstype (håndholdt, ikke-håndholdt, træningsforløb)
- Rekrutteringsgrundlag (boligsocialt område/helhedsplan, generel kommunedækkende indsats, visitation gennem kommunal indsats (fx §52, §11, dagbehandlingsskoler mv.) samt visitation via skoler).
- Forankring (boligområde/helhedsplan, kommune, nationalt)

Parametrene er valgt ud fra en forventning om, at tilrettelæggelsen, herunder intensiteten af indsatsen evt. kan have betydning for indsatsens påvirkning på familien, ligesom målgruppen forventes at kunne have en betydning. Herudover er der søgt variation i forhold til forankring (er der tale om indsatser i boligsociale områder/helhedsplaner, kommunale eller nationale indsatser). Endelig er der lagt vægt på indsatser med mindst 1 års erfaring for herved at sikre et vist erfaringsgrundlag.

Antallet af indsatser i afdækningen af praksisnære erfaringer er valgt ud fra dels et hensyn om at tilstræbe den beskrevne variation, men samtidig har nødvendigheden af en dybdegående viden i form af interviews også begrænset, hvor mange indsatser, der kunne indgå. Den grundige afdækning af 19 indsatser betragtes dog som et solidt praksisbaseret vidensgrundlag for vurdering af indsatsernes forældreperspektiv og -resultater.

Tabellen nedenfor opsummerer den tilstræbte variation i de afdækkede indsatser.

Tabel A2 – indsatser opgjort ud fra udvælgelseskriterier

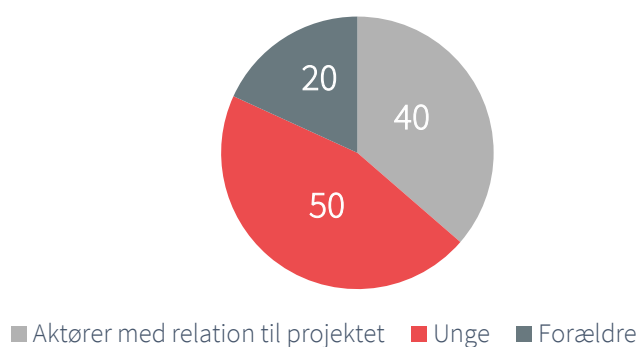
Indsats	Rekrutteringsgrundlag	Indsatstype	Forankring (organisering af indsats)
Ukrudt – grønne fritidsjobs til byens rødder	Boligområde/helhedsplan	Træningsforløb	Forankret i boligområde/helhedsplan
Fra Fritidsjob til Faglært	Boligområde/helhedsplan	Håndholdt indsats	Forankret i boligområde/helhedsplaner
Helhedsplan Vollsmose - fritidsjobindsats	Boligområde/helhedsplan	Ikke-håndholdt indsats	Forankret i boligområde/helhedsplan
Hedemarken (Albertslund)	Boligområde/helhedsplan	Ikke-håndholdt indsats	Forankret i boligområde/helhedsplan
Det næste skridt – Helsingør	Boligområde/helhedsplan	Ikke-håndholdt indsats	Forankret i boligområde/helhedsplan
FFJF Kulbanen	Boligområde/helhedsplan	Ikke-håndholdt indsats	Forankret i hovedstadsområdet/NGO
3i1-helhedsplanens fritidsjobindsats	Boligområde/helhedsplan		Forankret i boligområde/helhedsplan
Talents of Tomorrow	Visiteret via UU/helhedsplan	Håndholdt-indsats (undervisningsforløb)	Forankret på kommunalt niveau – i Randers FC
Esbjerg Kommunes fritidsjobprojekt	Generel kommunedækkende indsats	Ikke-håndholdt indsats	Kommunalt forankret indsats

Fritidsjob Aalborg	Generel kommunedækkende indsats	Ikke-håndholdt indsats	Kommunalt forankret indsats
Skanderborg	Visiteret via skoler	Ikke-håndholdt indsats (undervisningsforløb)	Kommunalt forankret indsats
Faaborg-Midtfyn Kommune	Visiteret via skoler	Ikke-håndholdt indsats	Kommunalt forankret indsats
Coop Crew	Visiteret via skoler	Træningsforløb	National indsats
Fritidsjobambassadør (Svendborg)	Visiteret via skoler/UU	Håndholdt indsats	Forankret i boligområdet/helhedsplan
Skolen ved Sorte Heste	Visiteret via kommunal indsats	Håndholdt indsats	Kommunalt forankret indsats
Bånd og Broer	Visiteret via kommunal indsats	Håndholdt indsats	Kommunalt forankret indsats
Aalborg Skole- og Dagtilbud	Visiteret via kommunal indsats	Håndholdt indsats	Kommunalt forankret indsats
Fritidsjob med mentor – Københavns Kommune	Visiteret via kommunal indsats	Håndholdt indsats	Kommunalt forankret indsats
Mind Your Own Business	Visiteret gennem lokale samarbejdspartnere	-	National indsats
Aarhus Iværksætterunge	Visiteret via skoler	-	Forankret i boligområde/helhedsplan

Afdækningens datakilder

Der er i forbindelse med afdækningen afholdt i alt 40 interviews med aktører fra i alt 19 fritidsjobindsatser. Hertil kommer, at der er gennemført 50 interviews med unge i fritidsjob og 20 interviews med forældre til unge i fritidsjob. Interviews med aktører, forældre og unge er gennemført som personlige interviews og telefoninterviews.

Figur 2: Afholdte interviews fordelt på respondentgrupper (i faktiske tal)



Kilde: LG Insight, 2020

De deltagende projektindsatser har udover deltagelse i interviews også bidraget gennem deling af materialer ift. indsatsbeskrivelser, referater og evalueringer mv. Aktørerne har haft blandet organisatorisk tilknytning, ligesom der også har været forskel på projekternes metode og aktørernes anciennitet. Der er dog generelt tale om projekter, som havde fokus på udsatte unge med tilbud om støtte til at finde et fritidsjob.

Tabellen nedenfor viser, hvordan interviews fordeler sig på tværs af afdækkede indsatser. Opgørelsen opdeler ikke interviews på hhv. aktører, unge og forældre af diskretionshensyn, primært i forhold til at sløre genkendelighed for citater.

Tabel A3 – Interviews fordelt på indsatser

Aktør	Indsatsnavn	Antal interviews (aktører**, unge, forældre)
Albertslund, Hedemarken	ABC Albertslund boligsociale center	1
Bo-Vest - Boligsamarbejdet på Vestegnen*	Fra fritidsjob til faglært	12
Den boligsociale helhedsplan i Svendborg*	Helhedsorienteret fritidsjobindsats i Svendborg	25
Esbjerg*	Esbjerg Jobcenter+3i1 Helhedsplan	3
FISKEN*	FFJF	15
Fonden for Entreprenørskab*	Iværksætterunge	1
FRAK*	Ukrudt - grønne fritidsjob til byens rødder	7
Faaborg-Midtfyn Kommune, Center for opvækst og læring	Ung i FMK - fritidsambassadør	1
Københavns Kommune, Socialforvaltningen	Fritidsjob med mentor	1
Metodecenteret*	Bånd og Broer	3
Mind your own business	MYOB Akademiet/Programmet	1
Områdesekretariatet hos helhedsplaner i Helsingør/Boliggaarden	Det næste skridt	1
Randers FC Jobakademi*	Talents of Tomorrow	21
Skanderborg Kommune	Workshop for unge integrationsborgere i alderen 13-17 år	1
Skolen ved sorte heste*	Fritidsjob som pædagogisk løftestang	3
Ungdomsskoleforeningen*	Coop Crew	9
Vollsmose Sekretariatet	Fritidsjobvejledning	3
Aalborg Kommune, Familie- og beskæftigelsesforvaltning	Fritidsjob Aalborg	1
Aalborg Kommune, Skole- og dagtilbud*	Fritidsjob til unge med mentale og sociale udfordringer	1
Samtlige interviews i alt		110

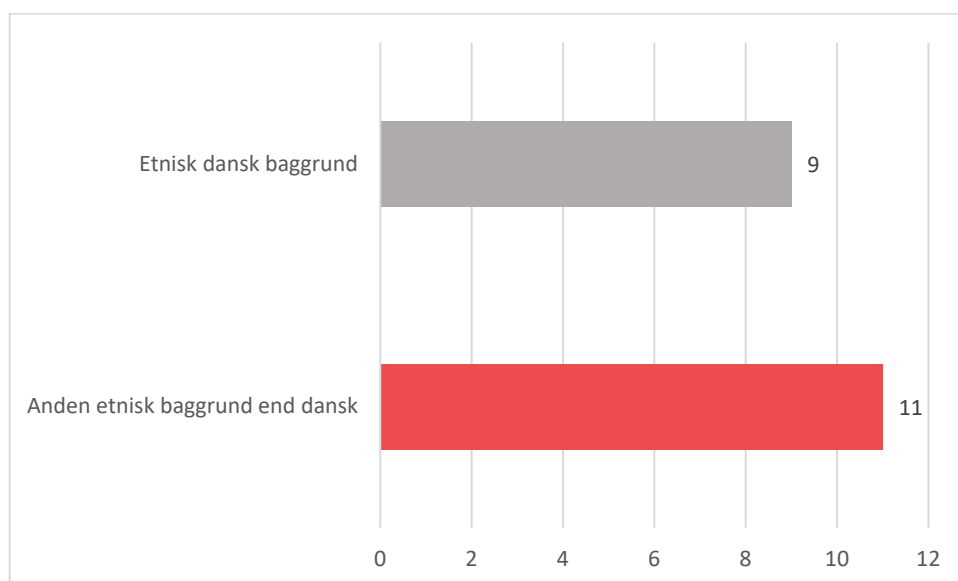
*Indsatser støttet af Den A.P. Møllerske Støttefond.

** "Aktører" dækker over aktører med et ansættelsesforhold i projektet samt samarbejdspartnere

Kilde: LG Insight, 2020

Det har via hjælp fra fritidsjobindsatser været muligt at gennemføre interviews med forældre, hvis børn har fået fritidsjob gennem indsatsen. Interviewene har haft til formål at belyse fritidsjobbets betydning i familieperspektiv. I alt er der gennemført 20 forældreinterviews, hvoraf hovedparten (18) er gennemført med forældre til børn, som har indgået i indsatser støttet af Den A.P. Møllerske Støttefond. I alt har 11 af forældrene haft etnisk minoritetsbaggrund (forstået som født og opvokset udenfor Danmark), mens øvrige 9 har dansk baggrund (heri indgår to forældre, som har etnisk minoritetsbaggrund, men er opvokset i Danmark).

Figur 3. Interviewforældrenes baggrund opgjort på basis af deres egne oplysninger (i faktiske tal)



Kilde: LG Insight, 2020

Bilag B Kildefortegnelse

Als Research. *Evaluering af Mind Your Own Business (2014) og Effekt og procesevaluering af Mind Your Own Business 2014-2017 (2017)*.

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd. (2007). *Kriminalitet og social baggrund*.

Bachman, J. G., Staff, J., O'Malley, P. M., & Freedman-Doan, P. (2014). *What do teenagers do with their earnings, and does it matter for their academic achievement and development?* Ann Arbor, MI: The University of Michigan.

Cabi. (2014). *Kortlægning af eksisterende og relevante indsatser med job- og uddannelsesperspektiv for udsatte unge*.

Center for Boligsocial Udvikling. (2011). *Fritidsjobindsatser – inspirationskatalog til arbejdet med unge og fritidsjob*.

Center for Boligsocial Udvikling. (2018). *Fritidsjobbere fra udsatte boligområder – en karakteristik og status på udviklingen af unge med fritidsjob*.

Center for Boligsocial Udvikling. (2019). *Inspirations- og videnskatalog – viden om boligsociale aktiviteter, støttet af Landsbyggefonden*.

Center for Boligsocial Udvikling. (2020). *Inspirations- og videnskatalog – viden om boligsociale aktiviteter støttet af Landsbyggefonden*.

Center for Boligsocialudvikling. (2012). *Godt på vej – Virkningen af fritidsjobaktiviteter i udsatte boligområder*.

Center for Boligsocialudvikling. (2015). *Gadeplan – Slutevaluering af 17 indsatser under puljen for helhedsorienteret gadeplansindsats*.

Danmarks Evalueringsinstitut. (2020). *Elevernes udbytte af valgfaget Iværksætterunge*.

Danmarks Statistik. (2020). *Beskæftigelsen blandt børn og unge under 18 år er steget siden 2014*. Hentet fra <https://www.dst.dk/da/Statistik/bagtal/2018/2018-09-10-Flere-unge-i-beskaeftigelse>

de Coninck-Smith, N. (2005). *Børnearbejde i Danmark 1970-2005*. I L. A. Nielsen, *Børnearbejde: En antologi om 1900-tallets børn og arbejde*. Arbejdermuseet.

DEA. (2018). *Hvad driver de unges uddannelsesvalg. Opsamlingsrapport*.

Deloitte. (2017). *Evaluering af helhedsindsats for udsatte familier*.

Den Sociale Kapitalfond. (2017). *Fritidsjob til udsatte unge er en god investering for samfundet*.

Det Boligsociale Fællessekretariat. (2015). *Mere end bare et fritidsjob – Evaluering af Projekt Fritidsjob i Viby Syd*.

Foreningen Nydansker. (2013). *Fritidsjob for fremtiden: En undersøgelse af effekten af tidlige erhvervs erfaringer på uddannelse, beskæftigelse og kriminalitet blandt unge*.

- Foreningen Nydansker. (2013). *Historien om en succes – Fritidsjobkonsulenterne*.
- Granovetter, M. (1974). *Getting A Job: A Study of Contacts and Careers*. Harvard University Press.
- Hansen, N.-H. M. (2011). Unges fritidsarbejde: mellem leg og alvor. *LO-Dokumentation*, s. 5-67.
- Hardesty, P. H., & Hirsch, B. J. (1992). Summer and School-Term Youth Employment: Ecological and Longitudinal Analyses. *Psychological Reports*, 71, s. 595-606.
- Heller, S. B. (2014). Summer jobs reduce violence among disadvantaged youth. *Science*, 346(6214), s. 1219-1223.
- Hensvik, L., & Skans, O. N. (2013). *Kontakter och ungdomars arbetsmarknadsinträde*. Institut för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering.
- KLK. (2013). *Vollsmose Sekretariatet – Midtvejsevaluering af Sekretariatets boligsociale indsatser*.
- Kommissionen om børn og unges erhvervsarbejde. (1993). *Børn og unges erhvervsarbejde. Betænkning nr. 1257*.
- Kongstad, L. P., Olsen, K. R., Saaby, M., & Trandafir, M. (2017). *Økonomisk analyse af udsatte familier*. Syddansk Universitet.
- Lesner, R. V., Damm, A. P., Bertelsen, P., & Pedersen, M. U. (2018). *Life Skills Development of Teenagers through Spare-Time Jobs*. Aarhus Universitet.
- LG Insight (2018). *Evaluering af helhedsorienteret fritidsjobindsats i Svendborg 2016-2018*.
- LG Insight (2020). *Midtvejsevaluering af FISKENS Fritidsjobformidling Kulbanen (FFJF)*.
- Lilius, C. (2013). *Ekonomielevers extrajobb under gymnasietiden: Utvecklingsmöjligheter för studie- och yrkesvägledningen*. Umeå Universitet.
- Marsden, P. V., & Gorman, E. H. (2001). Social Networks, Job Changes, and Recruitment. I I. Berg, & A. L. Kalleberg, *Sourcebook of Labor Markets. Plenum Studies in Work and Industry*. (s. 467-502). Springer: Boston, MA.
- Marselisborg Consulting. (2017). *Trin-for-trin guide – Fritidsjob til Udsatte Unge – et vigtigt skridt på vejen til et liv med uddannelse og arbejde*.
- Projekt Fritidsjob i Viby Syd. (2012). *Midtvejsrapport – En undersøgelse af fritidsjobbets betydning*.
- Rambøll Management Consulting. (2009). *Fra fritid til job – analyse af betydningen af fritidsjob for indvandrere og efterkommeres beskæftigelses- og uddannelsessituation*.
- SocialRespons. (2019). *FRAK – Evaluering af FRAK – Fritidsjob og jobtræning til de unge i udsatte boligområder*.
- SocialRespons. (2019). *FRAK, Anlæg og Vedligehold, Evalueringsnotat*.
- SocialRespons. (2019). *Ukrudtsbrusen: Delanalyse 2019 - Kort notat*.
- SocialRespons. (2020). *Fra Fritidsjob til Faglært, Statusnotat 1*.

- Socialstyrelsen. (2016). *Civilsamfund som en del af løsningen – inspiration til arbejdet med udsatte unge*.
- SURF Valby. (2017). *Helhedsplan 2017-2020*. Hentet fra <http://surfvalby.dk/om-os>
- Sy, S. R. (2006). Family and Work Influences on the Transition to College Among Latina Adolescents. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 28(3), s. 368-386.
- Teglbjærg, L. & A. M. Jensen (2018). *Fire år med brandkadetter i Danmark – en evaluering*.
- Tranæs, T., & Geerdsen, L. P. (2008). *Forbryderen og samfundet: Livsvilkår og uformel straf*. Gyldendal.
- VIVE & Rambøll. (2019). *Boligsociale indsatsers bidrag til at forebygge kriminalitet i udsatte boligområder - Evaluering af Landsbyggefondens boligsociale indsatser finansieret af 2011-2014-midlerne*.
- VIVE. (2011). *En vej til arbejdsmarkedet med de boligsociale indsatser – Evaluering af Landsbyggefondens boligsociale indsatser finansieret af 2011-14 midlerne*.
- VIVE. (2018). *Boligsociale indsatser til småbørnsfamilier i udsatte boligområder*.
- VIVE. (2018). *Børn og unge i Danmark – Velfærd og Trivsel*.
- Aalborg Kommune. (2016). *Evaluering af Fritidsjobindsatsen i Aalborg Kommune*.
- Aalborg Kommune. (2019). *Midtvejsevaluering af Fritidsjobindsatsen i Skole- og Dagtilbud*.
- Aalborg Kommune. (2020). *Slutevaluering af Fritidsjobindsatsen i Skole- og Dagtilbud*.
- Aasen, E. B., & Disch, P. G. (2015). *Aksjon sommerjobb. Et bidrag til aktiv omsorg og framtidig rekruttering. En evaluering*. Senter for omsorgsforskning.
- 1177 Vårdguiden. (2019). *Barnets utveckling: Tonåringar 13-18 år*.

Bilag C

HOVEDRESULTATER AF DESK-RESEARCH

Afdækkende materialestudie ift.
betydningen af udsatte unges fritidsjob -
set i familieperspektiv

Relateret til Den A.P. Møllerske Støttefonds program:
"Udsatte unges fritidsjob og iværksætterier"

September 2019

Indhold

Indledning.....	3
Fokus og opsamlende findings	4
Fritidsjob i Danmark	5
Familiens rolle.....	10
Betydningen af udsatte unges fritidsjob – set i et familieperspektiv	13
Bilag A: Litteraturgrundlag.....	16
Bilag B: Kortlægningens metode	18

Indledning

Den A.P. Møllerske Støttefond har i 2016 doneret 750 mio. kr. til det sociale område. Midlerne fra det sociale initiativ udmøntes over en femårig periode, hvor der gives støtte til indsatser indenfor flg. tre programmer:

- Flere udsatte borgere i uddannelse eller arbejde
- Brud med den negative sociale arv hos børn og unge
- Bedre fysiske rammer for socialt udsatte borgere

Fritidsjob har for særligt udsatte unge en positiv effekt på sociale, faglige og personlige kompetencer og yderligere på fastholdelse i uddannelse og beskæftigelse. Kendskab til og erfaringer med fritidsjob og iværksætteri kan således hjælpe unge til en styrket chancelighed i forhold til deres fremtidige uddannelses- og arbejdsmarkedstilknytning. Udover at styrke de unges arbejdsmarkedskompetencer kan fritidsjob også medføre andre sociale gevinster for den unge – bl.a. i forhold til styrkelse af selvtilid, etablering af netværk og forebyggelse af kriminalitet. Fritidsjob kan samlet set være med til at styrke udsatte unges livschancer.¹

Derfor har Støttefonden også som en del af det sociale initiativ et særskilt fokus på ”Udsatte unges fritidsjob og iværksætteri”. Dette fokus indgår som en del af programmet ”Brud med den negative sociale arv for udsatte børn og unge”.

Som led i Støttefondens fokus på styrkelse af fritidsjobs- og iværksætterindsatsen for udsatte unge har fonden ønsket at få foretaget en kortlægning i form af en afsøgende vidensindsamling. Vidensindsamlingen har særligt fokus på fritidsjobbets betydning for den unges familie. Hvor der er mange analyser og undersøgelser, der afdækker forældrenes betydning og indflydelse på de unges fritidsjobvaner, er der få kendte analyser, der afdækker det modsatte. Ikke desto mindre oplever aktører fra projekter og indsatser, at der er en positiv afsmittende virkning på familien, når den unge kommer i fritidsjob. Derfor vil Støttefondens kortlægning have fokus på familieperspektivet og dokumentation for oplevede sammenhænge.

Kortlægningen har to spor. Der gennemføres som første spor et indledende afdækkende litteraturstudie, som har fokus på eksisterende materiale, herunder nationale undersøgelser og internationale analyser mv. Litteraturstudiet afdækker således den viden, der aktuelt findes inden for områder relateret til unges fritidsjobs og evt. effekter set i et familieperspektiv. Studiet har primært fokus på videnskabelig litteratur og har haft til formål at sikre, at der inddrages hvad der måtte findes af veldokumenteret viden om fritidsjobs betydning for familien (primært forældrene) til den unge.

Kortlægningens andet spor har fokus på den mere praksisbaserede viden. Med dette spor inddrages således relevante praksisnære erfaringer og viden fra eksisterende

¹ Bl.a. er dette påvist i undersøgelser af udsatte boligområder, hvor unge med fritidsjob i højere grad kommer i uddannelse og job end sammenlignelige unge uden fritidsjob (Kilder: ”Evaluering af landsbyggefondens boligsociale indsatser finansieret af 2011-14-midlerne, VIVE 2018 samt ”Godt på vej - virkningen af fritidsjobaktiviteter i udsatte boligområder”, Louise Glerup Aner & Jon Toft-Jensen, 2012)

evalueringer fra indsatser i Danmark, resultatskabende tiltag i Norden, nye evalueringer og resultater fra fondens egne indsatser osv. I denne del af afdækningen ligger forventeligt en stor og interessant viden, som kan inspirere og styrke fritidsjobindsatsen i Danmark – set i et familieperspektiv.

Tilsammen danner det forskningsrettede litteraturstudie og den praksisnære viden en solid kortlægning og et dokumentationsgrundlag for en afsluttende rapport, som kan dokumentere om og hvordan fritidsjob for udsatte unge kan skabe viden, positive forandringer og være løftestang for familien som helhed.

Dette notat samler op på de resultater, som er fremkommet ved de indledende litteraturstudier (spor 1).

Fokus og opsamlende findings

Der er med nærværende kortlægning fokus på unge og familier i udsatte situationer, og derfor er der i flere tilfælde tale om familier, der bor i udsatte boligområder, har ingen eller svag tilknytning til arbejdsmarkedet, har ingen eller lav uddannelse, er præget af sygdomsforløb mv. Der vil i flere tilfælde være tale om familier, hvor flere udfordringer og ovennævnte eksempler på parametre gør sig gældende.

Hovedresultaterne af litteraturstudiet bygger på inden- og udenlandske undersøgelser og forskning, som har afdækket forhold omkring udsatte unge og fritidsjob. Studiet har således fokus på de unges opnåelse og fastholdelse af fritidsjob og fritidsjobbets påvirkning af familien.

Hovedresultaterne i dette notat bygger således på:

- Viden og forskning fra nationale undersøgelser og studier af fritidsjobindsatser eller sammenlignelige indsatser af relevans for kortlægningen.
- Viden og forskning fra internationale undersøgelser og studier af fritidsjobindsatser eller sammenlignelige indsatser af relevans for kortlægningen.

Trods dybdegående litteraturstudier er der ikke fundet nationale eller internationale undersøgelser eller analyser, som direkte afdækker fritidsjobbets betydning for den unges familie. Der er således mange studier, som undersøger og belyser fritidsjobbets betydning for den unge – og forældrenes betydning for den unges opnåelse af fritidsjob. Men ingen som belyser sammenhængen mellem den unges fritidsjob og forældres/families arbejdsmarkedskendskab, beskæftigelsessituation mv.

Nærværende desk study vil således tjene til almen understøttelse af iværksættelsen og evalueringen af fritidsjobprojekter, men leverer ikke egentlig videnskabelig dokumentation for effekten af fritidsjob på den unges familie. Det kan således på baggrund af desk study konkluderes, at der ikke er foretaget egentlige videnskabelige studier eller evalueringer på dette område.

Det bliver derfor interessant og værdifuldt med kortlægningens andet spor, hvor der sker en praksisnær afdækning af området. Denne del vil konkret kunne belyse fritidsjobs direkte og indirekte effekter på familien. Der er tale om et nyt perspektiv, som kan levere betydningsfuld indsigt i sammenhængen mellem fritidsjob og familiers tilknytning til arbejdsmarkedet.

Metoden bag nærværende litteratur- og forskningsafdækning fremgår af bilag B.

Fritidsjob i Danmark

I kapitlet gennemgås i første omgang den forskningsbaserede viden, vi har om fritidsjobbet og dets betydning for den unge i en dansk sammenhæng. Der findes således en række studier, som belyser de (ofte positive) effekter af fritidsjobbet og dets udbredelse blandt unge i Danmark. Denne viden bidrager til at rammesætte relevansen af nærværende litteraturstudie.

I første afsnit gennemgås kort fritidsjobbets historiske betydning og motivationen for at tage fritidsjob, hvorefter der følger en gennemgang af fritidsjobbets potentielle fordele og ulemper for den enkelte unge. Det skal understreges, at der er tale om en historisk beskrivelse, som alene formidles som supplerende biprodukt af det foretagne forskningsmæssige desk study. Afsnittet er således med til at sætte de senere praksisnære erfaringer i en historisk kontekst, som dog ikke vil være retningsgivende for den afsluttende kontekst.

Kapitlet afsluttes med en nuancering af fritidsjobbenes omfang og resultater på tværs af sociale og etniske skel.

Fritidsjobbet i historisk sammenhæng

Historisk hænger unges indtræden på det lønnede arbejdsmarked sammen med industrialiseringen og den tilhørende urbanisering af store dele af den danske befolkning i 1800-tallet (de Coninck-Smith, 2005). Den danske arbejderklasse levede ofte under kummerlige forhold i de større byer, og børn og unges udearbejde bidrog med en nødvendig merindtægt for disse husstande. Ning de Coninck-Smith (2005) beskriver, hvordan det helt op til midten af det 20. århundrede ikke var ualmindeligt, at børn og unges fritidsarbejde blev opfattet som en naturlig del af den samlede husholdning i arbejderklassehjemmene. De penge, som de unge tjente, var således ikke øremærket de unges eget privatforbrug. De unge, som arbejdede, var således typisk børn fra lavere sociale lag, mens middel- og overklassens børn havde bedre tid til at hellige sig deres uddannelse. Det var særligt drenge, som oplevede en tidlig indtræden på arbejdsmarkedet, idet piger ofte gik "under radaren" med ulønnet husarbejde i hjemmet (de Coninck-Smith, 2005).

Staten fandt det relativt tidligt nødvendigt at søge at regulere unges lønarbejde: Allerede i 1873 indførtes ny lovgivning for at regulere arbejde blandt børn. Først i 1993 blev den nuværende aldersgrænse for lønnet arbejde (13 år) indført (CEFU, 2011).

Fra efterkrigstiden og frem mod 1970'erne skete et skifte i funktionen af og narrativet om unges udearbejde. Fra at blive betragtet som et nødvendigt økonomisk onde og et naturligt bidrag til trængte familiers husholdning, blev fritidsjobbet nu et spørgsmål om at muliggøre et individualiseret privatforbrug for de unge selv. Gennem dette forbrug – på f.eks. modetøj, slik, knallerter og oplevelser – blev det muligt for de unge at få adgang til attraktive ungdomsfællesskaber og frigøre sig fra familien i en økonomisk forstand (de Coninck-Smith, 2005). Fritidsjobbet havde stadig en høj forekomst blandt danske unge, men nu var også middelklassens unge i målgruppen for fritidsarbejde. I slut 80'erne var det nu ligefrem pigerne, som bar ”førertrøjen”, hvad angår fritidsarbejde. Denne kønslige fordeling er fortsat helt frem til nu (seneste tal er fra 2018), hvor piger under 18 år oftere har fritidsjob, end det er tilfældet for drenge. (Danmarks Statistik, 2018). I 2018 var det således 33,7 pct. af pigerne i alderen fra 13-17 år, der havde fritidsjob, mens det samme var gældende for 29,5 pct. af drengene i samme aldersgruppe. (Danmarks Statistik, 2018). I alt havde ca. 107.200 unge mellem 13 og 17 år et arbejde i 2016.

Hvor stor en andel af børn og unge som har fritidsjob, varierer mellem byerne. Det er dog generelt mere udbredt, at børn og unge udenfor de store byer har et fritidsjob. Der er således væsentligt flere børn og unge i vestjyske kommuner, som har et fritidsjob, end det er tilfældet for børn og unge i fx København og Odense. Hvor der eksempelvis er mere end 40 pct. af de unge i Varde, som har et fritidsjob, er det tilsvarende gældende for godt 25 pct. i Københavns Kommune. Set på landsplan er der generelt færre unge på Sjælland end i Jylland, som har et fritidsjob (Danmarks Statistik, 2018).

Ser man på undersøgelser af unges bevæggrunde for at påtage sig fritidsjob, står det klart, at det er det økonomiske incitament, som har forrang. De unge ønsker at frigøre sig økonomisk fra familien og få råd til de forbrugsgoder, som giver dem adgang til for dem meningsfulde ungdomsfællesskaber. De penge, som de unge tjener, går mestendels i lommen på dem selv. Det betyder dog ikke, at motivet om understøttelse af hjemmets økonomi ikke har nogen betydning længere – for nogle unge fra hjem uden mange midler kan det konstateres, at fritidsjobbet op i 1990'erne (Kommissionen om Børn og Unges Erhvervsarbejde, 1993) og fortsat i dag bidrager til underhold af andre end den unge selv: Cirka én tiendedel af de unge svarer i en undersøgelse, at fritidsjobbet ikke blot giver penge, men også ”hjælper med at få økonomien til at hænge sammen” – blandt de 17-årige er det næsten hver sjette, der svarer sådan (CEFU, 2011).

Arbejdstiden for de unge i fritidsjob er imidlertid faldet over de seneste 10 år. I 2016 arbejdede de 17-årige unge således gennemsnitligt 2,7 timer mindre om ugen end i 2008 (de 17-årige). For de 17-årige, der havde fritidsjob ved siden af uddannelse, var den gennemsnitlige arbejdstid på ca. 9,5 timer om ugen i 2016, mod godt 12 pct. i 2008. (Danmarks Statistik, 2018).

For majoriteten af de danske unge gælder det, at fritidsjobbet giver dem penge på lommen, som kan bruges til at forsøde livet eller til at spare op. En anden stor motivationskilde for de unge er dog også, at de gennem fritidsarbejdet tilegner sig ny viden og nye færdigheder. Det, som de unge lærer på en arbejdsplads, kan ofte anvendes i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet senere hen, og dét er ikke blot de unge,

men også deres forældre og samfundet som helhed, i høj grad opmærksomme på. Fritidsjobbet forstås ikke længere alene som forudsætningen for et individualiseret forbrug, men også som en platform for læring og bidrag til samfundsøkonomien. Fritidsjobbet tillægges en værdi for de unges livsforløb og karriere. Fritidsjobbet markerer en overgang fra barndommen til voksenlivet (CEFU, 2011).

De unge har job indenfor forskellige brancher, men især detailhandlen tegner sig for et stort antal fritidsjob. I 2016 arbejdede godt 32 pct. af de unge i fritidsjob i supermarked. Det er især børn og unge over 15 år, som arbejder i supermarked, mens børn og unge i alderen 13-15 år primært går med aviser eller har andet arbejde indenfor post og udbringning (Danmarks Statistik, 2018).

Det er i dag især unge fra middel- og overklassen, som findes overrepræsenteret på fritidsjobmarkedet, mens unge fra lavere sociale lag har vanskeligere ved at få adgang til og finde fodfæste på det danske arbejdsmarked (Den Sociale Kapitalfond, 2017).

Fritidsjobbets betydning for unge

Den i nyere tid tiltagende positive forståelse af fritidsjobs for unge hænger bl.a. sammen med, at forskningen har påvist indtil flere positive sammenhænge mellem tidlige erhvervs erfaringer for unge og gængse succesparametre for disse unges senere livsforløb. Samtidig ses også en række kortsigtede (og ofte positive) effekter af fritidsjob.

På kort sigt er det fordelagtigt for de unge, at de opnår en selvstændig indtægt gennem lønnet arbejde og på den måde får mulighed for selvstændig opsparing og et højere forbrug. Fritidsjobbet er også en kilde til stolthed og anerkendelse blandt de unge, hvilket kan øge den unges selvtillid, selvværd og øget selvregulering (Hardesty & Hirsch, 1992; VIVE, 2011). Unge fritidsjobbere har – i al fald i Danmark – samtidig typisk en lavere risiko for at udvise problematisk social adfærd (Lesner et al., 2018).

Det skal nævnes, at der i slutningen af 1980'erne var øget fokus på de arbejdsskader, unge kan pådrage sig i forbindelse med dårligt arbejdsmiljø, tunge løft m.m. En rapport fra LO (2011) viser dog, at langt de fleste danske unge ikke er i risiko for at få arbejdsskader, og at majoriteten er glade for deres fritidsjob (CEFU, 2011).

Af både tidlig dansk og udenlandsk litteratur om unges fritidsarbejde fremgår en bekymring om, hvorvidt fritidsarbejdet levner tilstrækkelig tid til de unges skolearbejde. I den sammenhæng er det væsentligt at skelne mellem fritidsarbejde med *lav intensitet* (typisk defineret som færre end 20 timer/ugen) og *høj intensitet* (typisk defineret som flere end 20 timer/ugen). Især i amerikansk forskning i fritidsjob står denne sondring centralt – formentlig fordi højintensitetsjobs er mere udbredte blandt amerikanske unge end blandt f.eks. europæiske unge. Det er relativt få danske unge, som arbejder mere end 20 timer ved siden af deres fuldtidsstudie eller skole (CEFU, 2011). Lavintensitetsjobs – og danske fritidsjobs generelt – knyttes typisk til bedre uddannelsesmæssige udfald i litteraturen, f.eks. højere uddannelse, lavere frafald og højere karakterer (Center for Boligsocial Udvikling, 2012; Den Sociale Kapitalfond, 2017; Lesner et al., 2018).

På langt sigt viser studier, at unge, der har haft et fritidsjob, typisk klarer sig bedre på arbejdsmarkedet som voksne og har et højere indtægtspotentiale (Center for Boligsocial Udvikling, 2012; Hensvik & Skans, 2013). Dette kan naturligvis hænge sammen med, at de unge gennem fritidsjob får opbygget et tidligt, erhvervsaktivt netværk, opnår relevant viden om arbejdsmarkedets krav og forventninger, får branchespecifikt kendskab, erfaringer og kompetencer, lærer disciplin og samarbejde og tidligt bliver afklaret i forhold til branchevalg ifm. uddannelse og senere arbejde (Disch & Aasen, 2015). For unge med anden etnisk baggrund end dansk viser et studie, at fritidsjob ligeledes har en integrationsfremmende effekt (Rambøll, 2009). Disse fordele kan ifølge nogle undersøgelser have en smittende effekt på den unges omgangskreds og søskende. Dette bliver kaldt *ung-til-ung-effekten* og vil blive uddybet i et senere kapitel.

Adgangen til fritidsjob blandt forskellige grupper af unge

De ovenfor nævnte fordele ved fritidsarbejde betyder, at det i særlig grad er relevant at sikre, at unge i udsatte positioner får mulighed for at opnå tidlige arbejdsmarkedserfaringer på linje med øvrige danske unge. Fritidsjob kan agere løftestang for mønsterbrydere: F.eks. viser et studie, at unge fritidsjobindehavere fra lavindkomsthjem tager en uddannelse i samme omfang som unge fra hjem med højere indkomst, som ikke har fritidsjoberfaringer (Center for Boligsocial Udvikling, 2012). Et fritidsjob kan således gøre en afgørende forskel for en ung på kanten af samfundet eller uddannelsessystemet.

På trods af alle disse fordele er det dog alligevel et faktum, at unge fra socioøkonomisk dårligt stillede hjem eller unge med etnisk minoritetsbaggrund er underrepræsenterede på fritidsjobmarkedet: Mens en forskningsrapport om børn og unges trivsel i Danmark viser, at gennemsnitligt 41 pct. af de 15-19-årige unge med forældre i arbejde har fritidsjob, gælder det for kun 29 pct. af de unge, som kommer fra hjem præget af arbejdsløshed. Samtidig er der paradoksalt nok 12 pct. færre unge fra fattige hjem, som har fritidsjob, end unge fra hjem over fattigdomsgrænsen (VIVE, 2018). I en rapport om indvandrere og efterkommeres studie- og fritidsarbejde ses, at 41 pct. af indvandrere rapporterer at have haft min. ét fritidsjob, mens de var mellem 15 og 19 år gamle. For efterkommere og etniske danskere gælder det for hhv. 80 og 85 pct. (Rambøll, 2009).

Når unge med minoritetsbaggrund samt unge fra hjem med lav arbejdsmarkedstillknytning sjældnere er i fritidsjob, skyldes det næppe et manglende økonomisk incitament. Det er netop det økonomiske incitament, som står centralt blandt de unges motiver for at påtage sig lønnet arbejde. Den mest sandsynlige årsag til, at disse grupper af unge ikke opnår tidligt fodfæste på arbejdsmarkedet i samme udstrækning som andre unge, er formentlig, at de har dårligere adgang til de rekrutteringskanaler, som udgør veje til fritidsjob (CFBU, 2011).

Sociale netværk har stor betydning for jobrekruttering, og der findes et hav af forskning i emnet. Særligt kendt er nok den amerikanske sociolog Mark Granovetters forskning i sociale båndes betydning for bl.a. rekruttering. Han har påvist, hvordan det særligt er de såkaldt 'svage' bånd (dvs. upersonlige, i modsætning til de nære relationer), som står centralt i succesfuld jobtilegnelse (Gorman et. al, 2001). Unge er især fattige

på sådanne svage bånd (professionelle bekendte) og har et meget begrænset erhvervsnetværk. Derfor har unge jobsøgere en øget tilbøjelighed til at gøre brug af nære venner og familiemedlemmer i deres jobsøgning (Granovetter, 1974).

Det betyder, at hjemmets og nabolagets socioøkonomiske ståsted betyder endnu mere for unge, end det gør for voksne. Et svensk studie fra 2013 afdækker da også, at private kontakter er den mest udbredte rekrutteringskanal for unge fritidsjobbere, og at det særligt er forældrenes kontakter, de unge gør brug af (Lilius, 2013). Der er al mulig grund til at forestille sig, at denne mekanisme også gør sig gældende på den anden side af Øresund. I de tilfælde, hvor den unges forældre har en svag eller ikkeeksisterende arbejdsmarkedstilknytning, kan de almindelige rekrutteringsarenaer spille fallit. Forældrenes manglende erhvervskontakter, viden om arbejdsmarkedet, CV og ansøgningsprocedurer samt deres begrænsede muligheder for at praksisdemonstrere en arbejdsnorm og videreformidle en arbejdsidentitet til deres børn kan udgøre en vanskelig barriere for de unge.

Kort fortalt er der ofte brug for en ekstra indsats, hvis udsatte unge skal få del i de mange fordele, som et fritidsjob rummer. Den gode nyhed er, at adskillige evalueringer illustrerer, at det faktisk er muligt at bryde de sociale processer, som udgør barrierer for udsatte unge i forhold til fritidsjobrekruttering. Gennem forskellige sociale tiltag, f.eks. fritidsjobindsatser, kan man bane vejen til fritidsjob for disse unge (jf. blandt andet Center for Boligsocial Udvikling, 2012).

At sætte ind med sådanne indsatser i hele boligområder kan være særligt givtigt, idet dette giver mulighed for at skabe synergieffekter mellem den enkelte fritidsjobindehaver og vedkommendes venner og familie, som evt. også står uden for arbejdsmarkedet. Undersøgelser viser, at unge ikke blot lader sig påvirke af deres forældre i deres uddannelsesvalg, men også i høj grad af venner og søskende (DEA, 2018). Samtidig angiver 12 pct. af 14-årige i en fritidsjobundersøgelse, at de bl.a. har taget fritidsjob inspireret af deres venner (Center for Ungdomsforskning, 2011) Dette kaldes *ung-til-unge-effekten*, hvilket betyder, at de unge bliver ambassadører for fritidsjob i deres relationer til jævnaldrende. I boligområder eller sociale cirkler, hvor arbejdsmarkedstilknytning og arbejdsidentitet er en mangelvare, kan en 'ambassadør' for fritidsjob på den måde skabe ringe i vandet.

Familiens rolle

I dette afsnit kigges der på familieperspektivet af fritidsjobområdet. Når det er interessant at se på fritidsjobbets betydning i familieperspektiv, skyldes det blandt andet at meget litteratur peger på, at de unge, der har brug for hjælp til at komme i fritidsjob, er unge, der kommer fra familier med lavere socioøkonomisk status, og som har ingen eller svag tilknytning til arbejdsmarkedet (VIVE, 2018; Den Sociale Kapitalfond, 2017). Gennem kendskabet til den unges familiemæssige baggrund, er det interessant at se nærmere på, hvorvidt indsatsen har en effekt, der rækker længere ud end til den unge alene. En række konkrete fritidsjobindsatser peger på, at den unges tilknytning til jobmarkedet kan have en afsmittende effekt på søskende og forældre. Der er imidlertid ikke litteratur og studier, som afdækker, om og i givet fald hvordan den unges fritidsjob kan påvirke forældre og søskendes arbejdsmarkedsviden og -tilknytning. Litteraturen påviser den modsatte effekt – at forældre kan påvirke børnenes opnåelse af fritidsjob og valg af uddannelse. Nedenfor beskrives kort centrale findings med denne vinkel.

Forældrenes indflydelse på den unges fritidsjob og uddannelsesvalg

Litteraturen, der beskæftiger sig med unges fremtid, bl.a. indenfor uddannelsesvalg, er tydelig i dens budskab – forældre har afgørende betydning for de unges uddannelsesvalg.

DEA har i større studier under overskriften ”Hvad driver de unges uddannelsesvalg” undersøgt flere forskellige vinkler på unges uddannelsesvalg, og finder at forældre i langt de fleste tilfælde har meget stor betydning, hvilket derfor underbygger den viden, der allerede var kendt forud for nærværende kortlægning.

Når forældrene tilskrives en meget stor betydning, er det med både negativt og positivt fortegn. Forældre har ifølge DEA en ambivalent rolle, når det kommer til de unges uddannelsesvalg, hvilket hænger sammen med, at forældrene sjældent er en tydelig og direkte del af de unges hverdag, hvor unge er sammen med unge. Omvendt er det for mange unge deres forældre, der har sat rammerne for deres adfærd og grundlag for beslutninger. Det betyder, at ligeså vel som forældrene kan have sat rammer, der hjælper den unge til at være godt rustet til at træffe uddannelsesvalg, kan forældre omvendt også have været forhindret eller begrænset i at ruste deres ung til uddannelsesvalg. Dette kan der være flere forskellige årsager til, heriblandt forældrenes manglende tilknytning til arbejdsmarkedet, manglende forståelse for arbejdsmarketskultur, egen mangel på uddannelse m.m. (DEA, 2018).

Beskrivelserne af hvor vigtig en rolle forældrene har ift. de unges fremtid, og hvordan forældrenes egen livssituation er med til at påvirke de unge, kan samtidig være med til at tegne et billede af de vilkår, der gælder for unge med forældre, der ikke har de fornødne kompetencer eller forudsætninger for at vejlede deres ung.

Blandt andet bliver det af DEA slået fast, at de unges uddannelsesvalg er tæt forbundet med deres forældres uddannelsesbaggrund. I tilfælde hvor den unges forældre ikke

har en kompetencegivende uddannelse, formodes det, at den unge er vanskeligere stillet i forhold til uddannelsesvalg, og derfor har større sandsynlighed for ikke selv at få gennemført en uddannelse. Der er således ikke chancelighed for den udsatte unge ift. uddannelsesvalg og -muligheder (DEA, 2018).

Heldigvis er der andre veje for den unge til at blive inspireret til uddannelsesvalg. Ifølge DEA's undersøgelse, svarer 51 pct. af de adspurgte unge, at de har været inspireret af deres forældre i deres uddannelsesvalg, hvilket derfor er på førstepladsen over hvilke faktorer, der betyder noget/inspirerer de unge. Dernæst vurderer 31 pct., at de bliver inspireret af venner, og 29 pct. bliver inspireret af deres søskende. Her kan der således trækkes tråde til den forventede indflydelse, som en ung i fritidsjob kan have på sine søskende gennem netværk, viden og inspiration – den omtalte *ung-til-ung* effekt (DEA, 2018).

Når de unge ikke lader sig inspirere af forældrenes uddannelsesbaggrund, kan de unge omvendt lade sig inspirere af egne interesser samt områder, hvor de er eller opfattes som dygtige. Fritidsjobindsatser skal derfor arbejde systematisk med de unges interesser og muligheder for udvikling af erhvervskompetencer gennem fritidsjob. Et fritidsjob hvor den unge begår sig godt og oplever succesoplevelser, kan få meget stor betydning for den unges fremtidsvalg (og den afsmittende effekt på venner og søskende).

Familier uden tilknytning til arbejdsmarkedet – årsager og udfordringer

Litteraturen, der beskæftiger sig med de unge, der er i målgruppen for fritidsjobindsatser, beskæftiger sig samtidig med hvilken familiemæssig baggrund de kommer fra. Den viden, som litteraturen bidrager med, viser, at der typisk er tale om familier bosat i udsatte boligområder, familier med manglende eller svag arbejdsidentitet, lav eller ingen uddannelse. Typisk er flere parametre med til at udfordre familien.

Desuden er der flere familier med anden-etnisk baggrund end dansk, der endnu ikke har haft succes med at få etableret sig på det danske arbejdsmarked, og af den årsag er vanskeligt stillet i forhold til kendskab til regler, kultur og normer på det danske arbejdsmarked. Det manglende fodfæste på arbejdsmarkedet kan betyde – uanset etnicitet – at familien mangler et netværk med tilknytning til arbejdsmarkedet. (VIVE, 2011).

Netværk

Et amerikansk studie viser, at omtrent halvdelen af de amerikanske lønmodtagere bruger netværk i deres jobsøgning. Netværket lader dog til at have mindre betydning i vesteuropæiske lande end i USA (Gorman & Marsden, 2001). Manglende netværk på arbejdsmarkedet er dog en faktor, der også i Danmark og Europa optræder som en udfordring for familier i flere af kortlægningens anvendte materialer (Rambøll, 2009; VIVE, 2018). De, som bruger netværk som jobsøgningsmetode (også kaldet "uformel" jobsøgning), er – alt andet lige – typisk mere succesfulde i deres jobsøgning end de, som bruger mere traditionelle jobsøgningsmetoder.

Studiet finder, at flere lavtuddannede frem for højtuddannede bruger netværk i deres jobsøgning, og at dette formentlig skyldes, at brancher, der ansætter medarbejdere som er lavtuddannede, typisk har mindre bureaukratiske rekrutteringsprocedurer. Litteraturen finder, at økonomisk udsatte borgere har færre erhvervsaktive medlemmer i deres netværk. Særligt unge har få netværksalternativer til familie og venner, når de søger job, hvilket gør deres netværksjobsøgning mere sensitiv over for familiens socioøkonomisk "startposition" (Gorman & Marsden, 2001).

Et dansk studie beskriver, at netværk er "adgangsbillet" til det danske arbejdsmarked for 6 ud af 10 indvandrere og efterkommere, og set i en dansk kontekst kan netværk derfor spille en væsentlig rolle, når det handler om at få fodfæste på det danske arbejdsmarked. Branchekendskabet, der formidles gennem netværk, kan skabe den første motivation og en arbejdsidentitet, der kan være medvirkende til at afmystificere arbejdsmarkedet og dets krav (Rambøll, 2009).

Påvirkning af forældre – internt og eksternt

I familier uden arbejdsidentitet er det ikke entydigt, hvorvidt der i hjemmet bliver talt om beskæftigelse eller uddannelse, og derfor er der en sandsynlighed for, at det er områder der i nogle hjem enten sjældent eller aldrig bliver talt om – herunder heller ikke de unges fritidsjob. Af netop den årsag kan det have en særlig stor gevinst at arbejde målrettet med familieinddragelse i de fritidsjobindsatser, der arbejdes med i de socialt udsatte områder, hvor fritidsjobsindsatser eksisterer, da det kan være med til at få beskæftigelse sat på "familiens dagsorden" (VIVE, 2018). Dette understøtter de første erfaringer fra Fondens indsatser. Flere forældre udtrykker, at de gennem deres barns fritidsjob har fået indsigt i alt fra det lokale arbejdsmarked til læsning af lønsedler og viden om uddannelsesmuligheder for yngre søskende (evaluering af Fritidsjobambasadorer, FISKEN og Talents of Tomorrow, LG Insight, 2019).

Erfaringer fra en evaluering af fritidsjobindsats i Viby Syd² viser, at det for den unge er afgørende at få støtte til at fastholde fritidsjob, og at dette blandt andet kan skyldes manglende tro på, at det kan lykkes for den unge, men også at arbejdsdisciplin er noget der skal læres. Evalueringen peger derfor på, at der i tiden efter ansættelsen kan være et stort behov for dialog med den unge om udfordringer, usikkerhed og misforståelser. Litteratur i kortlægningen peger på, at forældre kan spille en stor rolle i den unges fastholdelse – både negativt og positivt. Oplever den unge ikke, at forældrene engagerer sig i den unges fritidsjob, kan det for den unge være "lettere" at stoppe igen. Der er en sandsynlighed for, at forældrene ved at være involveret i fritidsindsatsen og dialogen med vejlederen, kan blive rustet til at støtte den unge i fastholdelse. Derudover er der en mulighed for, at dialogen mellem vejlederen og forældrene samtidig kan introducere forældrene til arbejdsmarkedsvilkår, men også de gode erfaringer, vilkår, oplevelser og resultater som den unge opnår ved at fastholde fritidsjobbet. Dette kan i sig selv kan have en inspirerende effekt på familien (Deloitte, 2017)³.

² Projekt Fritidsjob i Viby Syd: Midtvejsrapport: En undersøgelse af fritidsjobbets betydning (2012)

De foreløbigt spæde erfaringer fra Den A.P. Møllerske Støttefonds fritidsjobindsatser peger på, at der er en hårfin balance ift. inddragelsen af forældre i fritidsjobindsatsen. Det er således ønskeligt, at forældrene støtter den unge i vejen til fritidsjob, men ikke at forældrene skal overtage den unges jobsøgning og ledsage dem til jobsamtaler mv. Men denne del af forældreaspekter inddrages også i fritidsjobprojekterne, så forældrene rustes til jobsøgningsprocedurer og -normer.

Betydningen af udsatte unges fritidsjob – set i et familieperspektiv

Kortlægningen har, grundet karakteren af det tilgængelige materiale, beskæftiget sig meget med den eksisterende viden om udsatte familier, unge og fritidsjobindsatser fordele for den unge. Vinklen på hvorvidt unges fritidsjob og etablering af arbejdsidentitet bidrager positivt ind i familien, og som samlet set bidrager til at trække familien tættere på arbejdsmarkedet, er aktuelt et område, det ikke har været muligt at finde konkret viden på.

Flere af de anvendte materialer i kortlægningen gør dog brug af viden og argumenter, der giver anledning til at vurdere, at unges fritidsjob *kan* have en væsentlig betydning for familien samlet set i forhold til arbejdsmarkedstilknytning. På trods af at ingen anvendte materialer beskæftiger sig direkte med emnet, vurderes det, at det ved at sammensætte litteraturstudiets forskellige teorier og resultater, giver mening at arbejde videre med og undersøge nærmere, hvorvidt og i hvilken grad, unges fritidsjob har en positiv indvirkning på familiens arbejdsidentitet.

Flere af de resultater og effekter som kortlægningen finder gennem litteraturstudiet, vil derfor, set ud fra kortlægnings udgangspunkt, give mening fremadrettet i en dataindsamling og yderligere afdækning at betragte med ”omvendte fortegn”. Litteraturstudiet giver ikke anledning til at konkludere, at unges fritidsjob er uden betydning for familiens samlede arbejdsmarkedstilknytning.

Nedenfor illustreres resultatet af kortlægningen ift. de på forhånd definerede relevante fokusområder:

- Har den unges fritidsjob eller aktivitet med opnåelse af lignende kompetencer en betydning for udsatte forældres syn på beskæftigelse og uddannelse, herunder egen motivation for arbejde/uddannelse?
- Påvirker den unges fritidsjob dynamikken, forståelseshorisonter og magtrelationer i familien?
- Skaber den unges opnåelse af fritidsjob rum for bedre trivsel i familien?
- Opnås og deles der i familien nye kompetencer ift. arbejdsmarkedsrelevante viden - fx NEM ID, skat, IT- kompetencer, lønsedler, budget, feriepenge, arbejdsmarkeds-kultur?

- Har den unges ansættelse i fritidsjob en betydning for forældrenes øvrige status og engagement i samfundet – demokratisk deltagelse, beskæftigelse og værditilgang etc.? Har forældrene gennem deres barns fritidsjob fået adgang til og benyttet nye relationer og netværk?

Overordnede områder for kortlægning	Resultater og svar fra litteratur-review
<p>De unges fritidsjobs og forældres syn på beskæftigelse og uddannelse</p> <p>Har den unges fritidsjob eller aktivitet med opnåelse af lignende kompetencer en betydning for udsatte forældres syn på beskæftigelse og uddannelse, herunder egen motivation for arbejde/uddannelse?</p>	<p>Litteraturen beskæftiger sig først og fremmest med fritidsjobbets effekt for den unge selv, og i nogen udstrækning den unges omgangskreds gennem <i>ung-til-ung</i> effekt. Hertil er litteraturen tydelig omkring, at fritidsjobs har en positiv effekt på de unges fremadrettede motivation for uddannelse og arbejde, ligesom det ruster den unge med betydningsfulde kompetencer, der er nyttige på arbejdsmarkedet.</p> <p>Hvorvidt den unges fritidsjob påvirker forældres og søskendes motivation for arbejde, finder litteratur-reviewet intet direkte og entydigt svar på. Omvendt findes der i litteraturen erfaringer og konklusioner, der underbygger antagelsen af, at de unges nyetablerede arbejdsidentitet kan have en positiv indvirkning på familierne. Eksempelvis kan det give fornyet motivation for en familie, når et familiemedlem får succes på arbejdsmarkedet ved at få ”foden indenfor”. Det kan give forældrene (og søskende) troen på, at de også godt kan lykkes.</p> <p>Derudover bliver der i evalueringer af fritidsjobindsatser fremhævet betydningen af tæt dialog med den unges forældre, da det har en positiv effekt på fastholdelse af den unge i job. Dette kan bl.a. skyldes, at forældrene gennem dialogen med fritidsjobvejlederen bliver gjort opmærksom på betydningen og værdien af den unges fritidsjob, hvilket yderligere kan have en inspirerende indflydelse på forældre, der ellers ingen tilknytning til arbejdsmarkedet har.</p>
<p>Ændrede relationer, ståsteder og adfærd i familielivet (positivt og negativt)</p> <p>Påvirker den unges fritidsjob dynamikken, forståelseshorisonter og magtrelationer i familien?</p> <p>Skaber den unges opnåelse af fritidsjob rum for bedre trivsel i familien?</p>	<p>Hvorvidt de unges fritidsjob spiller ind i forhold til dynamik og magtrelationer i familien er ikke muligt at fastslå på baggrund af litteratur-reviewet.</p> <p>Litteratur-reviewet giver viden, der kan underbygge antagelsen om, at familiernes forståelseshorisonter kan blive positivt påvirket af den unges fritidsjob. Litteraturen beskæftiger sig hovedsageligt med dette i forhold til familier med anden etnisk baggrund og finder bl.a., at unge med anden etnisk baggrund oplever at blive en del af samfundet på en måde, som de ikke før har følt. Litteraturen beskriver ikke hvorvidt denne følelse gælder for forældrene, men det kan antages, at de unges øgede følelse af samfundstilknytning kan have en afsnittende effekt, bl.a. fordi</p>

	<p>den unge kan blive en slags ambassadør for ikke bare arbejdsmarkedet, men hele det omgivende samfund.</p> <p>Rent økonomisk kan den unges fritidsjob være med til at skabe øget trivsel i familien, ud fra betragtningen af, at unge fra udsatte familier sjældent har det store økonomiske overskud. Den unge, der begynder at tjene egne penge, vil derfor opleve større økonomisk frihed og uafhængighed, hvilket både kan motivere øvrige søskende, men også betyde, at forældrene kan "spare" på udgifter relateret til den unge og i stedet finde anden anvendelse til pengene. Litteraturens fokus er dog på den unges gevinst ved fritidsjob, og her er lønnen en af de primære årsager til, at unge ønsker fritidsjob.</p>
<p>Tilgang af ny viden og overførsel af kompetencer i familien</p> <p>Opnås og deles der i familien nye kompetencer ift. arbejdsmarkedsrelevant viden - fx NEM ID, skat, IT-kompetencer, lønsedler, budget, feriepenge, arbejdsmarkedskultur?</p>	<p>Der er behov for konkret dataindsamling på området for at kunne identificere, hvorvidt der sker deling af arbejdsrelateret viden på tværs af familiemedlemmer.</p> <p>Disse konkrete effekter afdækkes gennem den aktuelle dataindsamling fra evaluering af fritidsjobindsatsen. Her beskrives det blandt andet hvilke findings der underbygger, at unges fritidsjob har en betydning set i forhold til et familieperspektiv.</p>
<p>Ændrede indstillinger hos familien ift. lokalsamfundet, netværk etc.</p> <p>Har den unges ansættelse i fritidsjob en betydning for forældrenes øvrige status og engagement i samfundet – demokratisk deltagelse, beskæftigelse og værditilgang etc.?</p> <p>Har forældrene gennem deres barns fritidsjob fået adgang til og benyttet nye relationer og netværk?</p>	<p>Der er behov for konkret dataindsamling på området for at kunne identificere, hvorvidt der sker deling af arbejdsrelateret viden på tværs af familiemedlemmer.</p> <p>Gennem evalueringen af fritidsjobindsatser vil det blive uddybet, hvilken viden og resultater den aktuelle dataindsamling viser på dette område. Her beskrives det blandt andet hvilke findings der underbygger, at unges fritidsjob har en betydning set i et familieperspektiv.</p>

Bilag A til litteraturstudiet: Litteraturgrundlag

Aksjon sommerjobb. Et bidrag til aktiv omsorg og framtidig rekruttering. En evaluering. Per Gunnar Disch & Ellnor Bakke Aasen, Senter for omsorgsforskning, 2015

Beskæftigelsen blandt børn og unge, Danmarks Statistik, 2018

Boligsociale indsatser til småbørnsfamilier i udsatte boligområder, VIVE, 2018

Børnearbejde i Danmark, Ning de Coninck-Smith, Institut for Pædagogisk Sociologi, 2005

Børn og unge i Danmark – Velfærd og Trivsel, VIVE, 2018

Børn og unges erhvervsarbejde, Kommissionen om børn og unges erhvervsarbejde, Betænkning nr. 1257, 1993

Ekonomelevers extrajobb under gymnasietiden – Utvecklingsmöjligheter för studie- och yrkevägledningen, Camilla Lilius, Umeå Universitet, 2013

En vej til arbejdsmarkedet med de boligsociale indsatser – Evaluering af Landsbyggefondens boligsociale indsatser finansieret af 2011-14 midlerne, VIVE, 2011

Family and Work Influences on the Transition to College Among Latina Adolescents, Susan R. Sy, California State University, Fullerton, 2006

Forbryderen og samfundet, Lars Pico Geerdsen & Torben Tranæs, 2008

Fra fritid til job – analyse af betydningen af fritidsjob for indvandrere og efterkommeres beskæftigelses- og uddannelsessituation, Rambøll Management Consulting, 2009

Fritidsjobbere fra udsatte boligområder, Philip Zacho Kuipers & Stephanie Bernth Ahrenkiel, CFBU, 2018

Fritidsjob for fremtiden, FNDK, 2013

Fritidsjob til udsatte unge er en god investering for samfundet, Den Sociale Kapitalfond Analyse, 2017

Getting A Job: A Study of Contacts and Careers, Mark Granovetter, Harvard University, 1974

Godt på vej – Virkningen af fritidsjobaktiviteter i udsatte boligområder, Center for Boligsocialudvikling, 2012

Helhedsindsats for udsatte familier, Evaluering, Deloitte, 2017

Historien om en succes – Evaluering af Fritidsjobkonsulenterne, KAB, 2013

Hvad driver de unges uddannelsesvalg, DEA, 2018

Kontakter och ungdomars arbetsmarknadsinträde, Lena Hensvik & Oskar Nordström Skans, Institut för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering, 2013

Kriminalitet og social baggrund, Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, Niels Glavind, 2007

Life Skills Development of Teenagers through Spare-Time Jobs, Rune V. Lesner et al, Trygfondens Børneforskningscenter, 2018

Midtvejsrapport, En undersøgelse af fritidsjobbets betydning, Projekt Fritidsjob i Viby Syd, 2012

Social Networks, Job Changes, and Recruitment, Peter V. Marsden & Elizabeth H. Gorman, University of Virginia, 2001

Summer and School-term youth employment: Ecological and Longitudinal Analyses, Patrick H. Hardesty & Barton J. Hirsch, University of Louisville & Northwestern University, 1992

Summer jobs reduce violence among disadvantaged youth, Sara Heller, University of Michigan, US, 2014

Unge fritidsarbejde: mellem leg og alvor, Niels-Henrik M. Hansen, Center for Ungdomsforskning (CEFU), Aarhus Universitet, LO dokumentation, 2011

What do teenagers do with their earnings, And does it matter for their academic achievement and development?, Bachman et al, The University of Michigan, 2014

Økonomisk analyse af udsatte familier, Line Planck Kongstad m.fl., SDU, 2017

Bilag B til litteraturstudiet: Kortlægningens metode

Nærværende desk study er foretaget med fokus på en kortlægning af fritidsjobs betydning for unge og familier i udsatte situationer – set i et familieperspektiv. Det er således søgt afdækket, hvorvidt der i forskningsstudier, konsulentanalyser samt øvrig litteratur findes afdækning af fritidsjobs betydning for den unges søskende og forældre.

Det har med afdækningen vist sig gennemgående, at fritidsjobstudier ofte knytter sig til familier, der bor i udsatte boligområder, har ingen eller svag tilknytning til arbejdsmarkedet, har ingen eller lav uddannelse, er præget af sygdomsforløb mv. Der vil i flere tilfælde være tale om familier, hvor flere udfordringer og nævnte eksempler på parametre gør sig gældende. Der tages derfor i litteraturen og dermed desk study forbehold for at mange variable kan have samtidig indflydelse på den oplevede betydning af fritidsjob.

Metodisk er litteraturstudiet tilvejebragt gennem en systematisk gennemgang af forskningsoversigter, litteraturlister samt elektroniske platforme og databaser for vidensmateriale. Der er tale om empiriske forskningsundersøgelser, projektevalueringer, afhandlinger mv. Derudover er relevante evalueringer og studier af indsatser inddraget, som er beslægtede med fritidsjobområdet (og iværksætteri), hvis disse har klar sammenhæng til fritidsjobområdet og dets betydning for den unges familie.

Bilag A indeholder et overblik over litteraturstudiets inddragede rapporter og artikler. I bilaget præsenteres indholdet i materialestudiet og derfor også grundlaget for denne kortlægning. Kortlægningen sker på baggrund af det samlede datagrundlag. Det betyder, at flere pointer i kortlægningen bliver beskrevet på baggrund af op til flere forskellige kilder, der alle underbygger samme pointe. Konkret kildehenvisning vil blive angivet i selve teksten, mens det samlede kildegrundlag skal findes i Bilag A. Eksempelvis indeholder litteraturstudiet kilder, der ikke har været anvendt direkte i kortlægningen, men som har bidraget rammesættende til kortlægningen. Derfor vil Bilag A indeholde henvisninger, der ikke er direkte angivet i teksten.

Den anvendte metode i litteraturstudiet knytter sig til følgende to opdrag, som har været styrende for materialeafsøgningen. I dette afsnit uddybes de anvendte metoder for materialeafsøgningen og litteraturstudiet.

- ⇒ At der sker en afsøgning og inddragelse af relevante inden- og udenlandske undersøgelser, evalueringer og kortlægninger, som er foretaget af organisationer, konsulenthuse og forskningsinstitutioner mv.
- ⇒ Kortlægningen skal dokumentere årsags-virknings-sammenhængen mellem metoder, indsatser og effekter. Kortlægningen skal således afdække, hvilke indsatser og metoder, der har effekt for hvilke typer af unge og familier og hvorfor.

Der er foretaget både national og international litteratursøgning, og gennem søgningen er det fundet, at relevansen af ungearbejde i en ikke-vestlig kontekst typisk vil have lav relevans for genstandsfeltet i Danmark. Derfor er de udvalgte og anvendte artikler udelukkende fra vestlige lande. Der er flere ikke-europæiske (særligt amerikanske) artikler iblandt. Den viden, som kan trækkes ud af den internationale litteratur, vil naturligvis blive kvalificeret i forhold til en dansk kontekst i forhold til anvendeligheden af resultater. Flere af de amerikanske artikler beskæftiger sig med motivationen til fritidsjob, der i amerikansk kontekst ofte er tæt knyttet sammen med familiens mulighed for

betaling af undervisningsgebyr ifm. f.eks. college. Af denne og andre årsager skal man være selektiv i sin anvendelse af amerikanske konklusioner, som ikke altid vil have en åbenlys dansk parallel.

Elektronisk litteratursøgning: Søgekilder

Litteratur er søgt gennem flg. kilder:

- ▶ Google (alm. søgemaskine)
- ▶ Google Scholar
- ▶ Bibliotek.dk
- ▶ ProQuest (akademisk litteraturlibrary)
- ▶ Web of Science (akademisk litteraturlibrary)

Derudover er relevant litteratur afsøgt via ”sneboldmetoden”, hvor litteraturlister fra tilgængelige publikationer er blevet anvendt som inspirationskilde til videre litteratursøgning.

Elektronisk litteratursøgning: Søgeord

Der er anvendt søgeord på dansk, engelsk, norsk og svensk. Det har ikke været muligt at oversætte alle danske søgeord 100 % direkte, idet den sociale kontekst for og lokale forståelse af fritidsarbejde er forskellig i forskellige lande. I vores nordiske broderlande Norge og Sverige er der således ikke et alment ord, som direkte oversætter det danske ”fritidsjobs” – forstået som deltidsarbejde for unge under 18 år. I stedet tales om ”ekstrajob” (*extrajobb* og *ekstrajobb* på hhv. svensk og norsk), og de unge opnår ofte erhvervs erfaring i sommerferien, hvorfor sommerjobs er en udbredt terminologi for jobtyper henvendt til mindreårige. På engelsk er der ligeledes heller ikke ét ord, som rammende oversætter ”fritidsjob” og kan regnes for en udtømmende term for fænomenet. I stedet har vi anvendt en række forskellige engelske søgeord relateret til fritidsjob, herunder *part-time employment*, *youth/adolescent/teenage employment*, *leisure job*, *early employment experience* mv.

I kombination hermed er søgt på søgeord relateret til familieliv og -medlemmer på de relevante sprog, samt på termer, som relaterer sig til udsatte positioner – i begrebernes forskellige relevante ordklasser (substantiver og adjektiver).

Nedenfor gengives de søgeord, som er anvendt på dansk. Disse søgeord er, i forskellige oversættelser, som sagt ligeledes anvendt på de tre øvrige sprog.

Tabel 1. Anvendte søgeord i desk study

Søgeord relateret til FRITIDSJOB	Søgeord relateret til UNGDOM	Søgeord relateret til FAMILIELIV	Søgeord relateret til UDSATHED
Fritidsarbejde/-job, deltidsarbejde/-job, ungearbejde, studiearbejde/-job, arbejdsmarked, erhvervs erfaring, sommerjob	Ung(e), ungdom, teenager(e), pubertet, skoleelev(er), 13-årig(e), 14-årig(e), 15-årig(e), 16-årig(e), 17-årig(e)	Familie, mor, far, forældre, søskende, søster/søstre, bror/brødre, familieliv, familiedynamik, hjem	Udsat(hed), sårbar(hed), socioøkonomisk (status), fattig(dom), arbejdsløs(hed), social klasse/socialklasse, minoritet

Disse søgeord er anvendt i alle potentielle kombinationsmuligheder ved brug af søgemaskinernes almindelige operatører for ’og’, ’eller’ osv. Formålet har været at danne overblik over alle potentielt relevante udgivelser for derefter at finsortere materialet manuelt.

Sortering og udvælgelse

I søgningen af materiale er et bredt omfang af litteratur identificeret. Alle disse publikationer er blevet sorteret i forhold til deres relevans. I denne sortering er der taget afsæt i nøgleord fundet blandt akademiske key words, overskifter, resuméer o.l. Denne procedure har mundet ud i et samlet antal anvendelige udgivelser på 36 publikationer (forskningsartikler, bogkapitler, konsulentrapporter, evalueringer og avisartikler). Det er disse emner, som danner grobund for indeværende rapport.

Den litteratur, som er udvalgt på baggrund af en relevansvurdering, er typisk nyere udgivelser fra årtusindeskiftet og frem – bl.a. nyeste opgørelser fra Danmarks Statistik. Der indgår dog også udgivelser, typiske amerikanske, fra 1980'erne og 1990'erne, i studiet. Landene Sverige, Storbritannien, Canada, USA, Australien og naturligvis Danmark er repræsenteret blandt udgivelserne.

Bilag D

Definition af familiebegrebet

Familien som begreb anskues i nærværende afdækning ud fra Dencik, Schultz Jørgensen og Sommers definition fra 2008¹, hvor en familie indeholder to generationer og typisk er en af følgende tre typer af familieformer:

- ⇒ Den traditionelle kernefamilie med forældre og børn, der bor sammen, og hvor forældrene har indgået ægteskab eller lever "papirløst".
- ⇒ Eneforsørgerfamilien, hvor en mor eller far lever sammen med et eller flere børn.
- ⇒ Den nydannede familie, hvor et nyt parforhold er dannet efter et andet parforhold er gået i opløsning. Mindst den ene af forældrene har et barn med ind i parforholdet. I den nydannede familie kan der også være et eller flere børn, som det nye par har fået sammen.

Fælles for definitionerne er, at uanset hvilken familietype, der er tale om, udgør familien en afgrænset enhed, indenfor hvilken familiens medlemmer har forskellige livsroller. Der kan her sondres mellem familiemedlemmernes samfundsmæssige liv (bl.a. job eller skolegang), deres private liv (indenfor hjemmet) og medlemmernes liv på det personlige plan, hvor hvert familiemedlem søger anerkendelse og bekræftelse i familiens fællesskab.

¹ Familie og børn i en opbrudstid", Dencik, Schultz Jørgensen og Sommer, 2008